

①

יח דינין ופרענין תמני קף בבכ
קרניך די יי אלהך יהב קף

7 ← יח שפטים ושטרים תתן לך בכל
שעריך אשר יהיה אלהך נתן לך

רש"י

לקט בהיר

(יח) שפטים ושטרים. שופטים דיינים (לב)
הפוסקים את הדין (מ"ח): ושטרים. הרוזן (את
העם) אחר מלכות (ל) שמכין וכופתין במקל וברצועה
עד שיקבל עליו את דין השופט (כס): בכל שעריך.

(לב) אמר זאת הגם שפוט הוא, כדי לעשות חילוק בין
שופט לשוטר, גם הוסיף לומר הפוסקים את הדין, לומר
שהם רק פוסקים, אבל אינם מכים וכופתים, שאינו לפי
כבודם של הדיינים להכות את המסרב לדין (ג"א), ואה"כ
אם יש כח בשופטים להכריח והעם נשמעים לדיינים אין

נריך שוטרים שדין זה הוא השופט והשוטר, וכן הוא להפך אם אין שוטר ואין כח המכריח אין חיוב צמינו שופטים
(ארה"ח): (לג) אחר מלכותם של השופטים, מכים במקל וכופתים ברצועה (במ"ח), והמדובר כאן מהלכות טוען ונטען
וכגון שאחד מהם מסרב לדין, ומקל ורצועה הם רק משל על ההכרח, ואין המדובר משלוח ב"ד המכה מלקוח ומכת מרדות

אור החיים

שופט ושוטר כיון שהם הממנים אותו אלא שימנום
לשפוט ולרדות אותם, והוא אומרו נתן לך פירוש
עליך:

בכל שעריך. טעם אומרו בכל, שניריך למנות בכל
עיר ועיר ובכל פלך ופלך (בארץ ישראל,
ובצרייחא (ילקוט) אמרו ח"ל בכל שעריך בא
הכתוב להקיש סנהדרי קטנה לסנהדרי גדולה מה
גדולה דנה והורגת אף קטנה דנה והורגת ע"כ,
וגראה שדרשהם היא מחיבת כל שכלל הכתוב כל
הסנהדרין יחד) לומר ששנים צכה אחד, ואומרו
אשר ה' אלהיך נותן לך אמרו ז"ל (מכות ז'): שצא
לומר שאין חיוב האמור צענין אלא בארץ אשר ה'
אלהיך נותן לך ולא צחון לארץ). ואומרו לשבעך
רבותינו ז"ל (ספרי) פרשכו שמוסב למעלה).
וקשה למה לא כתבו במקומו על זה הדרך נתן לך
לשבעך בכל שעריך אשר וגו', ואולי שנתכוון
להסמיכה למאמר ושפטו את העם משפט לך
להעיר כי הוא זה טעם שמורה את שופטים בכל

יח. שפטים וגו'. סמך מלוא זו למלוא שלוש
פעמים וגו' שלפניה, להעיר
שהגם שמוך לעלות שלשה פעמים בשנה ליראות
את פני ה' ושם היא עומדת סנהדרי גדולה קבועה
אף על פי כן נריך למנות שופטים וכו' ולא יסמכו
על בית דין שלפני ה' שלשכת הגזית לצד, והטעם
כדי שלא תענה הדין) עד עלות אל המקום, וטעם
השוטרים אמרו צפסיקתא רבי אלעזר בן שמוע
אומר אם יש שוטרים) יש שופטים אם אין
שוטרים אין שופטים ע"כ, הדברים מוכיחים שאם
אין שוטרים אין חיוב מלוא שופטים, ומעתה כל
שיודעים ישראל שהעם אינם נשמעים לשופטים
והשופטים אינם יכולים לכופם אין חיוב צמינו
השופטים, וכל שהעם נשמעים לדייניהם בלא שוטר
חייבין למנות שופטים וקוראים לנו בשופט זה
שופט ושוטר:

תתן לך. פירוש שהממנים עלמין לא יאמרו
צדעתן שלא תשלוט עליהם מקל מרדותו של

אור בהיר

(א) מלשון עינוי וזער, כלומר להמשיך לזמן ארוך כדי לייגע ה' מצעלי דינים כדי שיומר וימחול וכדומה. (ב) כדי להכריח הנעלי
דינים לקיים פסק השופטים. והב' צידד הם מלוא אחת, ואין נפ"מ אם הם ב' נושאים או נושא א'. (ג) חיבת לך מיותר, וגם אין
ידוע פירוש. (ד) קאלנט"י בלע"ז, והוא כולל כמה עיירות. (ה) שנתצית כל נכלל גם ירושלים. (ו) כן הוא ברמב"ם
שלפנינו (סנהד" פ"א), וכן כתב הרמב"ן כאן בשמו, וכן בספר החינוך, והב"מ והל"מ כתבו שט"ם יש בדברי רמב"ם, מאחר שבגמ'
איתא ובח"ל אהה מושיב בכל פלך ופלך. - אבל בספר החינוך מישבו בטוב טעם, ח"ל, אבל לא בח"ל שאין סומכים בח"ל אבל מ"מ כל
הנסמך בארץ. "ראוי" לשפוט אפילו בח"ל חו מה שאמרו ז"ל סנהדרין נוהגים בארץ ובח"ל עכ"ל, פי' ראוי אבל אין חייב. (ז)
כלומר אין הפי' שארץ ישראל ניתנה לך לשבעך אלא הפירוש שופטים נתן לך לשבעך.

בכל עיר (ל) ו
על נתן לך (ל)
שעריך אשר
שמושיבין* די
(כס - שס): ו
שינוי נוסחאות
העיר בכללותה
וכן מרגמו אונג
לומר שהקב"ה
לשפטים (ג"א)
הסנהדרין שם
הרמב"ן ז"ל, ו

עיר, ובעיר ;
משפט לך,
יהיה הפרש
בהשואה כיו
אנו מרויחים
לדיינים היה
לא תעב לל
אזהרה למט
לומר על זה
נתן לך וגו
לרמב"ם ז"ל
שניריך לכל
ועיר, ואולי
שדרשו לשבכ
שדרשו שצרי
עירי) אין
הצרייחא ;
שמעמידים ;
נתן וגו', לכ

(ח) והוא מיותר
דינים. יב)
סופה כדי

שופטים ושטרים נתן לך בכל שעריך - מחלף שצרי בגרג וגו' וכו'

לְשִׁבְטֶיךָ וְיִדְוֹנוּ יְתָ עִמָּא דִּין לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפָּטֵי

רש"י

לקט בהיר

ככל עיר ל"י ועיר (ספרי - סנה' ע"ז): לשבטיך. מוכב על חתן לך ל"י שופטים ושוערים חתן לך לשבטיך ככל שטריך אשר ה' אלהיך נותן לך: לשבטיך. מלמד שמושיבין* דיינין לכל שבט ושבט ל"י ובכל* עיר ועיר (בס - סס): **אישפטו את העם וגו'.** מנה דיינין שינוי נוסחות. עשמימן. ולכל

כרנועה (מ"ל): לך) תיבת שער יש לה ג' פירושים, א) שער החצר או שער העיר או שער המדינה שהוא הפתח הנכנסים ויוצאים בו, ב) בנין המלכות או בנין החשוב שבשער שעניני העיר נסדרים שם, או בית המשפט ומושב הדיינים נקרא ג"כ שער כגון ומרדכי יושב בשער המלך פ"י היה משרי המלוכה ועבודתו ומטרתו היתה בשער המלך, ג) כל

העיר בכללחה נקרא ג"כ לפעמים שער, כגון (י"ב י"ז) לא חוכל לאכול בשעריך, וצריך אחת לפותחו ככל מקום לפי ענינו, וכן חרגמו אונקלוס ככל קרוך, משא"כ מזוחות ביתך ובשעריך מתרגם ובמערך (רא"ם): לה) לא על נותן לך הסמוך ליה לומר שהקב"ה נתן לך את הערים לשבטיך שזה אין לו הבנה לומר זאת כאן, גם לא הערים נתן לשבטים אלא הארץ נתן לשבטים (ג"א), גם כפל הוא שאם אמר נותן "לך" למה עוד לשבטיך, ועוד הלא ירושלים לא ניתנה לשבטים ועיקר הסנהדרין שם היה (ד"ד): לו) וא"ת אם יש ב"ד בכל עיר למה עוד בכל שבט הלא יש יותר מי"ב עיירות, כן הקשה הרמב"ן ז"ל, ומירץ שאם יש בעיר אחד ב' שבטים כגון ירושלים צריך ב' בתי דינים, עוד חירץ ז"ל שכל שבט היה לו ב"ד

אור החיים

עיר, ובעיר שיש ב' שבטים ב' שופטים כדי שיפוטו משפט לך, ודקדק לומר את העם" פירוש שלא יהיה הפרש ציניהם ויהיו נדונים זה את זה כהשואה כיון שכל שבט נידון לפני בית דינו, וזוהו אנו מרויחים ישוה מאמר ושפטו שאם זה להזכיר לדיינים היה לו לדבר נוכח" כסדר שדיבר בסמוך לא תטה לא תכיר וגו', ורש"י ז"ל פירש שהוא אזהרה לממנים למנות לדיקים, ולדבריו היה לו לומר על זה הדרך שופטים ששופטים צדק וגו' חתן לך וגו', ולדרכיו יבא על נכון. וראיתי לרמב"ם ז"ל (ה' סנהדרין פ"א) שהשמיט דין זה שצריך לכל שבט ושפטו ולא כהנהגה שלכל עיר ועיר, ואולי שסובר רמב"ם שכוונה רבותיו ז"ל שדרשו לשבטיך שצריך בית דין לכל שבט הוא קודם שדרשו שצריך בכל עיר"א, אבל אחר שצריך לכל עיר"י) אין עוד צורך למנות לכל שבט, וזה לשון הבבליהא בסנהדרין דף ע"ז תנו רבנן מנין שמעמידים שופטים לישראל"י הלמוד לומר שופטים חתן וגו', לכל שבט ושפטו מנין חלמוד לומר שופטים

לשבטיך, לכל עיר מנין חלמוד לומר שופטים לשעריך ע"כ, וקשה למה דרש החנא תיבת לשבטיך שהוא בסוף פסוק קודם תיבת ככל שעריך שקדומה לה שמן הראוי היה לחנא להקדים דרשה ככל שעריך, אלא הרי זה מגיד שלא בא חיוב לשבטיך אלא קודם חיוב כל שעריך אבל אחר שצוה ככל שעריך אין מקום להצריך לשבטים, ולזה רמב"ם שכתב חיוב ככל עיר"י) אין מקום לומר בכל שבט, ולדרך זה דרשה החנא הוא על זה הדרך שמחייבך הכתוב לתת שופטים לכל שבט צין יהיה צעשרה עיירות צין יהיה צעיר אחת, וחזר ואמר שאם יהיה צהרבה עיירות יתן לכל עיר ועיר, ואם תאמר אם יתן בכל עיר למה הולרך לומר לשבטיך, משום שזולת לשבטיך לא הייתי מפרש ככל שעריך ככל עיר ועיר שהייתי אומר שרובה לומר שעריך של כללות ישראל צין שבארץ ישראל צין שצבצב הירדן לא של כל עיר ועיר שבארץ, ואחר אומרו לשבטיך שפירושו הוא לכל שבט נחייבנו לומר ככל שעריך ככל עיר, ולזה כשפסק רמב"ם ככל עיר אין מקום

אור בהיר

ה) והוא מיותר. ב) משפט את העם וגו'. י) ופי' ושפטו ואו ישפטו כשיהיה לשבטיך. יא) שצריך עכ"פ י"ב בתי דינים. יב) הרי יש יותר מי"ב ב"ד. יג) כלומר צ"ד א' עכ"פ. יד) פי' בשלמא הבבליהא מביא כל הדרוש מתחלתה ועד סופה כדי להגדיל חורה ולהאדירה וגם צורך יש בה כמו שנאמר להלן אבל הרמב"ם שבא לפסוק הלכה די לומר התכלית.

2

צדק: יט לא תתה משפט לא תכיר רקשומ: יט קא תצדי דין קא

לקט בהיר

רשיי

גדול על כל השפט ועל כל עירותיו, וב"ד זה היה גדול
מסמס נתי דינים: (לז) לכאורה נראה שיצא לרבינו זאת
מדאמר בלשון נסתר "ושפטו" ולא לנוכח "ותשפטו" כמו
בפסוק הסמוך לא תטה לא תכיר פנים, ודאי שמוסב על
מתן לך האמור לכלל ישראל שמתן לך שופטים באופן
שישפטו את העם משפט זדק, אבל רז"ל בפסרי למדו זאת

מומחים ולדיקים ל"י לשפוט זדק (ספרי) (יט) לא
תטה משפט. כמשמט"ל: לא תכיר פנים. אף
בשעת הטענות, אזכרה לדיין בלא יבא רך לזה וקשה
לזה (או) אחד עומד ואחד יושב (בבבית ל"י), לפי
שכשרואה* זה שהדין מכבד את חצירו מסתמין
שינוי נוסחאות. שרואה

מיחור, שהרי מיד אחריו נתיב לא תטה משפט, כן היה הגירסא לפני הרא"ם והג"א לזה הוקשו על ספרי זה אולי צריך על
לא תעשה ועשה, אבל בפסרי שלפניו הגירסא כבר נאמר ושפטתם זדק לא תטה משפט, והוא פסוק לעיל א' ט"ז, ולפי"ז
יש לנו כבר גם עשה ומיחור הוא ואין קושיא: (לח) שלא יצדיק את אחד מצעלי דינים שלא כדק, א"כ מה זה עוד לא
תכיר פנים שלכאורה פירושו היינו הך שלא יצדיק את אהובו או קרובו או העשיר וכדומה, לזה נהכרח פירושו שהכרח פנים
אפילו שלא בפסק דין אלא אפילו קודם הטענות מביא הטיה בפסק דין שהדין פוסק הדין לפי הטענות וזה אינו יכול

אור החיים

לומר לשצטיק שאז הפרש בדבריו כדברי התוספות
שם בסנהדרין שאם יש בעיר ב' שצטים צריך ב'
בתי דינים"י):

משפט זדק, ולא אמר בלדק"י) כאומרו (ויקרא
י"ט ט"ו) בלדק תשפט עמיתך, כאן

העיר הערה גדולה לחפץ לשפוט בלדק, והוא כי
כשיראה לעמוד הדיון על משפט האנשים אשר להם
הריב יהיה בסדר זה שיעביר מבין עיניו ב'
הנושאים ולא ילביש משא ומתן ההלכות שיעשה
באנשים אשר להם הריב לומר כפי זה יתחייב פלוני
וכפי זה יהיה להפך אלא יעשה עיונו ולדדי ההלכה
כאלו אין אדם בלצריך להוראה זו עתה אלא לעמוד
על הדין לדעה הלכות התורה"י, ואחר שיעמוד
עליו בדרך זה מה שיעלה במלכותו ידון בו לבעלי
דינים וזכה הזכאי ויתחייב החייב, והוא אומרו
ושפטו את העם משפט פירוש כבר הוא משפט
בפני עצמו"י) זה יהיה זדק, אבל זולת זה כשיעריך
בדעתו צעה שמזקק ומצדק הדין לבעלי דינים על כל

פנים יהיה אחד יותר מתקדמת דעתו אליו ולא ינא
המשפט זדק, ובפרט צמשפטים שחלויים צציקול
הדעה ובהעיה מועטה צנקל יטה דעתו. ובדרך רמז
ירמוז על דרך אומרו (תהלים ל"ו) ישפוט הבל
בלדק, ואמרו אנשי אמת (זוכר ח"ג קל"ח) כי ב"ד
עליון יקרא זדק, ואמרו ז"ל (בילב ט"ז.) כי בראש
השנה מזונותיו של אדם קבועים וכו', והנה כשיפול
ההפרש על הממון בין אדם לחבירו"י) ועמדו לפני
השופט אם ישפוט על פי החורה אשר לזה ה'
כשיזכו הראוי לזכות וכו' הנה הם שופטים המשפט
עלמו ששפט ב"ד עליון) הנקרא זדק, והוא אומרו
ושפטו את העם משפט זדק פירוש ששפט בית דין
העליון שנקרא זדק:

יט. לא תטה משפט וגו'. לא יחד האזהרה
לשופטים ולזה לזוכר"י), להעיר כי
כללות ישראל ישנם גם כן באלו הזהרות אם לא
ימנו השופטים כדרך שגלגלו, הם המטים משפט
הם העוזרים על כל האמור:

אור בהיר

והוא ז"ל לא סבר כן וא"כ לא די שאין צורך לומר לכל שצט גם אין נכון לומר כן. (יז) ואז אין צריך לומר מיטת משפט אלא
ושפטו את העם בלדק. (יז) פי' יחשוב שלומד לעצמו שו"ע ואמר לפי זה צריך ראובן לישבע ולפי זה צריך שמעון לשלם
וכדומה. (יח) פירוש ישפוט לבעלי דינים משפט שכבר נגמר בדעתו וזה זדק. (יט) פי' מחלוקה, זה אומר שלי וזה אומר
שלי. (כ) בראש השנה. (כא) פי' בשלמא למעלה שאמר ושפטו את העם, הרי יחד האזהרה לשופטים, על כן היחה קושיתנו
שידבר לנוכח, שהלא גם השופטים היו עומדים לפניו כשדיבר משה דבריו, אבל כאן שלא יחד האזהרה לשופטים, שלא אמר לא תטה

תשתמו
שחרא
חכימין ו
קשטא

טענותיו:
(ספרי - בתי
ממנו חי
בזכותו וה)
משפט* נ
תרדף. ה
למען תד
שינוי נוסחאות

הטייה, ואין
הדין בכלל פ
ק"ה וברש"י
הכחז העיד
לעצמו, וזה כ
רש"י פשוטו
ואפשר טעם
(מ"ל): מ
השוחד מסלפ
שאין פירושו
דברים של צד
מפי הדיין שו
כבר יעור עיני
רואה זכות זא
שקר (ג"א),
שאמרתי כבר
זה והיו משפט
בדיינים כשרני
עליך לחזור אנ

כ. צדק

אחרים גם כ

משפט העם,
וא

אֶשְׁשֵׁן
כַּסּוּכָד
הַ וּמֵא
(וְכַד)
אֶרְעָא:
זִמְנָתָא
כָּל
נְשָׂא:

שנס:
הרשעים
הייתי
כל זור

ו מלכים
לשמוח:

ז הייתי
ל ארצו

ואהיה
ואהיה
ום ולא
אר כמו
ר כ"ח
עת:
יק הוא
י שהיא

תורה,

ו ארצו.
ארצות.
ל אינה
ל למה
ז תורה,
ל דבר
תבל זו
ז היתה
ה משה
בתבל
ז שמות
חלד.

תרגום יונתן

לְבַרְהִשְׁתָּא בְּנֵי אָדָם שְׁמַעוּן
לִי וְטוֹבוּי לְמַן דְּנַטַר
אוֹרְחָתִי: לֹג שְׁמַעוּ
מְרֻדוּתָא וְאַתְחַכְּמוּ וְלֹא
תְדִישׁוּן: לֹד טוֹבוּי לְבַר
נְשָׂא דְשְׁמַע לִי וְנִשְׁקוּד

משלי ח

עא
אֶת־בְּנֵי אָדָם: פּ לְבַוְעַתָּה בְּנִים שְׁמַעוּ-לִי
וְאֲשֵׁרֵי דְרָכַי יִשְׁמְרוּ: לֹג שְׁמַעוּ מוֹסֵר וְחַכְּמוּ
וְאֵל־הַפְּרָעוּ: אֲדֹאֲשֵׁרֵי אָדָם שְׁמַע לִי לְשִׁקּוּד →
עַל־דִּלְתַּתִּי יוֹם | יוֹם לְשִׁמּוֹר מְזוּזַת פְּתָחַי: ל

4

רש"י

(לג) ועתה בנים שמעו לי: (לג) ואף תפרעו. ואל תצטלו מוסרי: (לד) לשקוד. לשמור: על דלתותי. להכנס ראשון לבית המדרש ולבית הכנסת וללכת אחרון:

מצודת ציון

(לג) ואף תפרעו. אל תבטלו. כמו תפרעו את העם (שמות ה ז): (לד) לשקוד. ענין מהירות. כמו שוקד (וימיה ה יב):

מצודת דוד

(לב) ועתה בנים. הואיל ואני חשובה כל כך מן הראוי שתשמעו לי, ואשרי לאלו אשר ישמרו דרכי: (לג) שמינו. בתחילה שמעו המוסר להיות יראת ה' על פניכם, ואחר כך למדו חכמה, ואז כודאי לא תבטלו את החכמה הואיל ותקדים לה היראה: (לד) לשקוד. למהר לבוא אל דלתותי בכל יום, ולשבת בקבע במזוזות פתחי כדרך השומר אשר יושב ומשמר בקבע:

אכן עזרא

קודמת לחכמתו: ואף תפרעו. יתפרש לבלתי יהפוך הסדר אלא שילמוד המוסר ואחר כן החכמה, ויתפרש לבל יהפוך או יבטל או יפסיק המוסר: (לד) אשרי, לשקוד על דלתותי. הטעם על ההרגל והקביעות בבתי החכמה. ולפי שאמר דלתותי אמר מזוזת פתחי, וכפל ענין. ויתכן לפרש פתחי פתחי החכמה, ודלתותיה ומזוזותיה הם התחבולות שכלל חכמה, והם המושכלות הראשונות ומהם יתחברו ההקשות.

ארצו, פירוש משחקת לפניו בכל עת וישינוני את בני אדם. פירוש ואהיה שעשועים יום יום: את בני אדם. כמו עם בני אדם, והטעם כי הם המקבלים והיא המאצלת, והשעשוע שזה בשניהם: (לב) ועתה בנים שמינו לי. לשון פיוס: ואשרי דרכי ישמורו. לשון הפלגה, וטעם דרכי. כטעם והודעת להם את הדרך ילכו בה (שמות יב כ): (לג) שמינו מוסר והכמו. הקדים המוסר כטעם כל שיראת חטאו

מדרשי חז"ל

הכנסת שלשה ימים זה אחר זה, הלכה ועשתה כן וביום השלישי חלתה ומתה, לכך אמר שלמה: אשרי אדם שומע לי וגו', מה כתיב אחריו, כי מוצאי מצא חיים. (ילקוט"ש). אמר הקב"ה, אם הלכת להתפלל לבית הכנסת לא תעמוד לך על פתח החיצון אלא הוי מתכוין ליכנס דלת לפני מדלת, לשקד על דלתי אין כתיב כאן, אלא דלתותי, שתי דלתות. ולמה כן, שהקב"ה מונה פסיעותיך ונותן לך שכר. מהו לשמור מזוזת פתחי, וכי יש מזוזת בבתי כנסיות, א"ר יהודה ברבי סימון: מה מזוזת זו אינה זזה מן הפתח, כך לא תהא זו מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, ואם תעשה כן דע שאתה מקבל פני שכינה, מה כתיב אחריו, כי מוצאי מצא חיים. ולא עוד אלא טעון ברכות, שנאמר: ויפק רצון מה'. (ילקוט"ש).

ראשית, גיא, שדה. ארץ שכני אדם רצין בה, חבל שהיא מתובלת בפירותיה. חלד שכני אדם חולדין בה. ראשית שהיא ראשית לכל מעשי בראשית. גיא שעשויה גבעות גבעות. שדה שעשויה שדות שדות. (ספרי). (לד) לשקוד על דלתות וגו'. אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סבי בבבל. תמה ואמר למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו, כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה קרימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתוריכו חיי. אמר רב אחא ברבי חנינא, מאי קרא: אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום וגו', וכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים. אמר רב חסדא, לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת ואח"כ יתפלל, שנאמר: לשמר מזוזת פתחי. שני פתחין סלקא דעתך, אלא אימא שיעור שני פתחין. (ברכות ח.).

לשמור מזוזת פתחי. א"ר תנחום: חייב אדם לתת מזוזת על פתח ביתו. רבי לוי אמר: שתי מזוזות הן אחת מכאן ואחת מכאן. רבי ישמעאל אומר: מזוזת אחת. וחכמים אומרים הלכה כרבי ישמעאל, למה, שאם אדם עשה שתי מזוזות אינו יודע איזו עיקר ואיזו טפלה. א"ר יודן: למה נאמר לשמור מזוזת פתחי, אלא שאם יהיו לו לאדם שני פתחים, חייב ליתן מזוזת בזה ובזה, לכך נאמר: מזוזת פתחי. (שם).

מנישה באשה אחת שהזקינה הרבה, באת לפני ר"י בן חלפתא, אמרה לו רבי זקנתי יותר מדאי ומעכשיו חיים של נוול הם, שאיני טועמת לא מאכל ולא משתה ואני מבקשת ליפטר מן העולם. אמר לה במה הארכת כל כך ימים, אמרה לו למודה אני אפילו יש לי דבר חביב אני מנחת אותו ומשכמת לבית הכנסת בכל יום, אמר לה מנעי עצמך מבית

דאמרי וכו' וכו'

דאמרי וכו' וכו'

דאמרי וכו' וכו'

במה מדליקין פרק שני שבת

לא

עין משפט
נר מצוה
כי א מר ושם
ב מר
קד ב מר
מ מר
שם מר
שם מר

6

המהרה. ומעברו כמו שממרחין את היונים דמנהדרין (פ' דה'') מי כאן הלל. כלום כאן הלל ולשון נגלה לנשיא ישראל: מפני מה ראשן של
בבליים סגולות. כלנויה נע"ו שאני עגול. לישנה אחרתה רשן של נגלים סגול עגול: תרבות. רבות: שדרים בין החולות. והכוח
נזנע ונמנע נחוק עיניהם. ונמקום אחר: מפרש מרובות לשון עגולות בית מושג שלהן ואף כאן אני לומר כן ומפני שדרים בין החולות
זנה אותה המקום שלא יהא קדק של עיניהם ארוך כלנו וינעם זו החול. וכן נרנלים של אפקקים רחבות שלא ינעזו נצנעי המים ורבותו
מגרשים שדרים בין נעני המים תורה אור
והולקין יספין ומחטטין רגליהן לפי
שהמעט דומק הרגל ומעמדו על
דפוס שלו: כדי הוא הלל. ראו לך:
הוציאו בנייהם. דמיא הכא לקבל
דברי חכמות חזק מדבר אחד וכן גר
הכא להחנייה וקבל עליו דברי חוכה
חזק מדבר אחד אין תקפלין אותו
נמכת בנכות חזק גריריה.
וסמן על חמיתו וקבל סרנילו
לקבל עליו ללא דמיא הכא לחזק מדבר
אחד שלא היה כחיה נמכה סעל סה
ללא שלם היה מחוקן שיהא מפי
הגמרה והלל הונעט שחזר שלמדנו
יסמן עליו: אפיך ליה. טען שרדיק
לאו עלי קא סמכה. מנין אתה יודע
שו חזק ויהי ביה חלל שלמדתיך וסמכה
סל. דעל סה נמי סמון על דברי:
אמת הבנין. מקל סהא איה ארין
ומודרנו טו ארין הבנין סהו קולין
כס האומן טן וכן אמת נכך וכן
דמי: דעלן סו להחזק לא העכדי.
ירבו ורע ארין אל חנוט (פ' דה'')
זה הכוונה אל הענין על דברי סה
עלן נחזר טענר חזקן על דברי.
לוא חזקן מתם כהן גולה נכח
נחזק ורוב הנאות: ארין. סה
דברי חוכה: פירוש: דהא מילת
הוא לדעת איה דבר סהא זיל נמוך
ודע: סופר מלמד חזקות:
טכסיס. חזקו לרי התלן לפי
הנזר: שלשתן. חרם הלל: סה
דעים. של חמות האדם סומן
לפנים מעשהו כחזק חוסן.
לשון ירמין ועל די איה עליו ירמין:
סד נזיקן. משימן מוהר לפי
מחזק ומתחזק מנון: דעה. ערף
מחמה: היא אצורו. הוא סיגור
הסגון נעניו לאור ולטמיה סגוה
לכרון: קבעת עתים. לפי סהס
נרן להעסק נרן חזק סהס אין
דקן חזק אין חזק הלך לקעט
תים לחוכה דבר קנין סהא ימך
לל חוסן: צפיה לישועה. לדבר
הנצחיים: הבנת דבר מתוך דבר
היינו דעה: קב חנוטון. חזק מלה
ומשמרת את הכחות מחתלים:
ואינו חושש. לחוכה דמי חזקן
ללא אנהא הוא סהר שמרמן נכך:
יראה

שהבדלו זה את זה

שהבדלו זה את זה אמרו כל מי שלך ויקנים
את הלל ישר ד' מאות וזו אמר אחד מהם
אני אקנישנו אותו היום ע"ש היה הלל חפץ
את ראש הלך ועבר על פתח ביתו אמר
מי כאן הלל מי כאן הלל נתעמף ויצא
לקראתו אמר לו בני מה אתה מבקש איל
שאלה יש לי לשאל איל שאל בני שאל
מפני מה ראשדן של בבליים סגולות איל בני שאלה גדולה שאלה מפני
שאיין להם היות פקרות הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל
מי כאן הלל נתעמף ויצא לקראתו אמר לו בני מה אתה מבקש איל
שאלה יש לי לשאל איל שאל בני שאל מפני מה עיניך של תרומדיין
תרבות אמר לו בני שאלה גדולה שאלה מפני שרדין בין החולות הלך
המתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעמף ויצא
לקראתו איל בני מה אתה מבקש איל שאלה יש לי לשאל איל שאל בני
שאל מפני מה רגליהם של אפקקים רחבות איל בני שאלה גדולה שאלה
מפני שרדין בין בצעו המים אמר לו שאלות דרבה יש לי לשאל ומתירא אני
שכא תכועס נתעמף וישב לפניו איל כל שאלות שיש לך לשאל שאל איל
אתה הוא הלל שקרין אותך נשיא ישראל איל הן איל אם אתה הוא לא
ירבו כמתוך בישאיל איל בני מפני מה איל מפני שאבדתי על ירך ד'
מאות וזו איל היו וזהו ברוחך כדי הוא הלל שהאבד על ירך ד' מאות
וזו ד' מאות וזו הלל לא יקפד: חז' מעשה בנכרי אחר שבא לפני
שבאי אמר לו כמה תרוח יש לכם אמר לו שחים תורה שבכתב ותורה
שבעל פה איל שבכתב אני מאמיך ושבעל פה אני מאמיך גיריני
ע"ס שתלמדני תורה שבכתב נער בו והוציא בנופה בא לפני הלל
גיירה וימא קמא איל איב גיד למחר אפיך ליה איל והא אחמל לא
אמרת לי הכי איל לאו עלי דרדי קא סמכת דעל פה נמי סמך עלי:
שוב מעשה בנכרי אחר שבא לפני שבאי איל גיריני ע"ס שתלמדני כל
התורה כולה כשאני עומד על רגל ארת דרפו באמת הבנין שבכידו
לפני הלל גירייה אמר לו דעלן סני לחברך לא תעביד זו היא כל
התורה כולה ואיך פירושה הוא זיל נמוך: שוב מעשה בנכרי אחר

שהבדלו זה את זה
אסמכתא מפורס
במקום אחר (בגמ' מ"ט דף ע"ג ט"ז):
אמונות זה סדר ורעים: מפרש
בדושימי שמאמן נח
השלמים תורה:
וסמך

רבינו תנאל
נני בני אדם שסמך
זה את זה: כל מי
שקניש הלל ישר (ד'
ט"ז) אולי אמר ר' ל'
והה אשתא ערף ר' ו'
אשתא זה סדר דרעים:
ערף זה סדר מדריותן
זה סדר נשים ישיעה:
זה סדר נזיקין: הכות
זה סדר נקיים: תיעת
זה סדר נחיות: ואף
על פי (נ"ן) יראה הוא
גיריני: אולי יראה
זה את זה: כל מי
רבא אפי' כבעת
שכנישין את האדם
לחן אכסניה לו נשאת
לחן אכסניה: קבעת
עיתים לטהר: עסקת
בכית ורובת: צפית
לישעה:
בכתב: הבנת דבר
סדק ור' אע"ס שיש
כדור כל אלו אי אכס
יאח טעמין אף אכס
לאו פ' ורובתו:
דעל סמךין כבנות:
ואתו בא מה סמכתו:
והוא דרעמ' וכושר:
הא חזקין: אף
סמכתו כל ח' ח' שיש
ט תורה וכן ט

פי' מוס' יבשה ק"ל
ד"ס רכ"ס ט"ו

שהיה עובר אחורי בית המדרש ושבע קל ספר שהיה אומר ואלה הבגדים
אשר יעשו חישן ואפד אמר הללו למי אמרו לו לכהן גדול אמר אותו
גבר בעצמו ארך ואחזיר בשביל שישמיני כהן גדול בא לפני שבאי
אמר ליה גיריני על מנת שחשמיני כהן גדול דרפו באמת הבנין שבכידו
בא לפני הלל גירייה אל כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיס
מלכות לך למד טכסיס מלכות הלך וקרא כיון שהגיע י"הוד הקרב יומת
אמר ליה מקרא זה על מי נאמר איל אפי' על הוד מלך ישראל נשא אותו גר
קל וחומר בעצמו ומה ישראל שנקרא בניס למקום ומחזק אהבה שאהבם
קרא להם בני בכורי ישראל כחוב עליהם והור הקרב יומת גר הקל שבא
במקלו ובתמילו על ארת כמה וכמה בא לפני שבאי איל כלום ראי אני
להיות כהן גדול והלא כחוב בתורה והור הקרב יומת בא לפני הלל איל
ענותן הלל יניחו לך כרבות על ראשך שהקרבתי תחת כנפי השכינה
לימים נדוהו שלשתן למקום אחר אמרו קדנתו של שבאי בקשה למרדת
מן העולם ענותותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה: אמר ר' ל' מאי
דכתיב ויהי אמונת עתך חסן ישועות תבמת ודעת וגו' אמונת זה סדר דרעים עתך זה סדר מעד חסן זה הסדר
נשים ישועות זה סדר חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר מרחת ואפי' ר' יראה' היא אצורו אמר רבא
בשעה ששבניסן אדם לרין אומרים לו נישאת ינתת באמנה: קבעת עתים לתורה עסקת בפ"ד צפית לישעה
פלפלת כחכמה הבנת דבר מתוך דבר ואפי' היא אתה היא אצורו אין אי לא משל לאדם שאמר לשלוות העדה
לי כור חזקן לעלייה הלך והעלה לו איל עירבתי לך בן קב חסמין איל לאו איל מוטב אם לא העלית: חנא דבי
ר' מערב אדם קב חסמין בכור של הבואה ואינו חושש: אמר רבא בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו
יראה

היינו דעה: קב חנוטון. חזק מלה
ומשמרת את הכחות מחתלים:
ואינו חושש. לחוכה דמי חזקן
ללא אנהא הוא סהר שמרמן נכך:
יראה

פי' מוס' יבשה ק"ל
ד"ס רכ"ס ט"ו
פי' מוס' יבשה ק"ל
ד"ס רכ"ס ט"ו

גלויה

נפלא
ג' יבשה
יבשה ד' מ'
צ' יבשה ד'
ל' יבשה ד'
ט' יבשה ד'
י' יבשה ד'

הייתי רשמי

הייתי רשמי
במלכות
במלכות
במלכות

היינו רשמי

היינו רשמי
במלכות
במלכות
במלכות

היינו רשמי

היינו רשמי
במלכות
במלכות
במלכות

היינו רשמי

היינו רשמי
במלכות
במלכות
במלכות

היינו רשמי

היינו רשמי
במלכות
במלכות
במלכות

היינו רשמי

היינו רשמי
במלכות
במלכות
במלכות

היינו רשמי

היינו רשמי
במלכות
במלכות
במלכות

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

היינו רשמי

Zohar . 1992

ספר הזהר

מהתנא האלקי
רבי שמעון בר יוחאי זי"ע

עם ביאור ידיד נפש

מבוסס על מפרשי הזהר (לפי סדר הא"ב) אור החמה (לרבי אברהם בן רבי מרדכי אזולאי ז"ל)
 דמשק אליעזר (לרבי אליעזר צבי בן רבי יצחק יהודה יחיאל ספרין ז"ל מקאמרנא)
 זהר הרקיע (מהאר"י ז"ל) יחל אור (מהגר"א ז"ל) מקדש מלך
 (לרבי שלום בחאנלו ז"ל)

ועוד עיונים מהספרים דעת ותבונה (לרבי יוסף חיים ז"ל מחבר הספר בן איש חי)
 זהר חי (לרבי יצחק יהודה יחיאל בן רבי אלכסנדר סנדר ספרין ז"ל מקאמרנא)
 לשם שבו ואחלמה (לרבי שלמה בן רבי חיים חייקיל אלישיב ז"ל) מסידור
 הרב בעל התניא ספר הפרד"ם לרמ"ק ז"ל ועוד.

כרך א' הקדמת הזהר ופרשת בראשית

נאסף ונכתב בעזרת החונן לאדם דעת ע"י

יחיאל אברהם בן ר' בנימין הלוי בר לב

פתח תקוה שנת ה' תשנ"ב

פקודא המצות שבתורה נקראים כלשון הזהר בשם פקודין, ופעמים שנקראים בשם עיטין. וההבדל ביניהם הוא, כי בכל דבר יש בחינת מים ובחינת אחר. ההכנה שהארם עושה לקראת עשית המצוה, היא בחינת אחר. השלב של העשיה ממש, קיום המצוה בפועל הוא בחינת מים.

ועל דרך זה נמסרו בחינת נעשה ובחינת נשמע וכן ארז"ל במסכת שבת (דף פ"ח.) עושי דברו לשמור בקול דברו, כרישא עושי והדר לשמור. וכשמקימין מצות התורה בבחינת עושי דברו מטרם שזוכים לשמור, נקראו המצות תרי"ג עיטין בחינת אחר. וכשזוכים למדרגה לשמור בקול דברו, נעשים המצות בחינת פקודין.

השם פקודין הוא לשון פקדון כי בכל מצוה מתרי"ג המצות מופקד אור במדרגה מיוחדת שהיא נגד איבר מיוחד בתרי"ג איברים ונדיים של הגשמה של הגוף, ומצא שכשעושה אותה מצוה הוא ממשיך אל אותו איבר שנגדו נגשמה וכגוף את אותו האור המופקד לאותו איבר. והוא בחינת מים של קיום המצוה.

רשבי"א בא לברר לנו י"ד פקודין מבחינת של פנים כי אז המצוה נקראת פקודין, ומגלה לנו כי י"ד הפקודין האלה, הן כללות של כל תרי"ג המצות. מתוך מראות הסולם להרב אשל.

יחיד עתיק יומין פירש הארז"ל על מה שכתב באידרא יחיד על כורסיא דשכיבין לאנפיא לן, והם שמות אלהיים שמתחילים מאבא ולמטה נעתיק שהוא ארך הנקרא בן לפעמים, הוא יושב עליהם לכפותם. עכ"ל. ח"ש כאן שבכת תורת רשבי"א ישב ארך על כורסיא שהוא שמוה אלהיים לכפותם, כי ע"י תורתו היו נכפים כל הרינים ומתמתקים. אי נמי יחיד על כורסיא הוא כסא השני שיש לארך כשיש שם באידרא בעידנא דנטיל מדאי כורסיא יחיד על כורסיא אחרא. והם הפרצופים שתחת ארך והם הכסא השני שיש לארך שחשב עליהם להאיום. וככת תורת רשבי"א היה מושך הארה מארך לפרצופים שתחתיו ויושב עליהם ומתקנם ומאירם. ח"ש יחיד על כורסיא. מתוך פקדש מלך.

עפות על הים, האם ראיתם את המקום שרשבי"א שם אשתהי פורתא אמר חיכה מעט ואמר צפרין צפרין זילו ואתיבו לי צפרים צפרים לכו והשיבו לי. פרתו ואוילו, עאלו בימא ואולי להון עפו והלכו, נכנסו בים והלכו להם. עד דנפק לפני שיצא הוא אינון צפרין אתיין, ובפומא דחדא מנייהו פתקא חדא והנה באו הצפרים ובפיה של אחת מהן היתה פחקה וכתוב בגווה, דהא בר יוחאי נפק מן מערתא, ורבי אלעזר בריה וכתוב בה שרשבי"א יצא מן המערה עם ר' אלעזר בנו. אזל לגביה, ואשכח ליה משניא, וגופיה מליא חלודין הלך אליו ומצא אותו שגשגתה, וגופו מלא נקבים ופצעים. ככה בהדיה, ואמר, ווי דחמיתך בכך ככה עמו ואמר אוי שראיתך בכך. זכאה חולקי דחמית לי בכך, דאלמלא לא חמיתא לי בכך לא הוינא בכך אמר, אשרי חלקי שראיתני בכך כי אם לא כו, לא הייתי כך. פתח ר"ש כפקודי אורייתא ואמר, פקודי אורייתא דיהב קב"ה לישראל כלהו באורייתא בארז כלל כתיבי פתח רשבי"א במצות התורה ואמר, מצות התורה שנתן הקב"ה לישראל כתובות כולן בתורה בדרך כלל.

פקודא קדמאה

בראשית ברא אלהים. הדא היא פקודא קדמאה דכלא זו היא המצוה הראשונה לכולם ואקרי פקודא דא יראת ה', דאקרי ראשית ונקראת מצות יראת ה' הנקראת ראשית דכתיב ראשית חכמה יראת ה'. יראת ה' ראשית דעת. בגין דמלה דא ראשית אקרי משום שדבר זה נקרא ראשית ודא איהי תרעא לעאלא גו מהימנותא וזהו השער להכנס אל האמונה ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא ועל מצוה זו מתקיים כל העולם. יראה אתפרש לתלת סטריין יראה מתפרשת לשלשה צדדים תרין מנייהו לית בהו עקרא כדקא יאות לשנים מהם אין שורש כראוי וחד עקרא דיראה ואחד הוא שורש היראה. אית בר נש דרחיל מקב"ה בגין דייחון בנוהי ולא ימותון או דחיל מעונשא דגופיה או

נ פ ש

ביאור המאמר

י ד י ד

במצות התורה ואמר, מצות התורה שנתן הקב"ה לישראל כתובות כולן כסיפור מעשה בראשית בכללות, ואח"כ נפרטת כל מצוה במקומה. בראשית ברא אלהים עיין עיונים ד"ה פקודא. אח התיבה בראשית ניתן לחלק לג' אפשרויות: א. י"א כש"ח, הוא ענין יראת ה'. ב. ברי"ח א"ש הוא מצות ברית מלה. ג. שב"ח י"א הוא ענין שמירת שבת. דא מתוך השלש מצות הערמות בחיבה בראשית, מצות יראת ה' היא פקודא קדמאה דכלא זו היא המצוה הראשונה לכולם ואקרי פקודא דא וקרא את המצוה הראשונה יראת ה' לפי דאקרי ראשית שנקראת ראשית דכתיב ראשית חכמה יראת ה' וזה ברור כי תחילת כל צדך כל בר ישראל לקבל עליו יראת ה' הנכבד והנורא ומה יוכל לזכר בהיכלה של תורה ומקיים מה שכתוב בה. ומביא פסוק לראיה יראת ה' ראשית דעת כי כלי יראת ה' לא יוכל לקנות דעת התורה בגין דמלה דא ראשית אקרי משום שדבר זה נקרא ראשית ודא איהי תרעא לעאלא גו מהימנותא וזהו השער להכנס אל האמונה ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא ועל מצוה זו מתקיים כל העולם. וי"ש בראשית ברא, כשכיל היראה ברא שמים וארץ. וידוע שכשכיל זה המרה נברא העולם סוף מעשה במחשבה תחילה. תנ"א.

דאתון מאסין על ימא, חמיתון דרך דבר יוחאי תמן שאתן עפות על הים, האם ראיתם את המקום שרשבי"א נמצא שם אשתהי פורתא אמר חיכה מעט לשמור חשובתן, ואמר צפרין צפרין זילו ואתיבו לי צפרים צפרים לכו והשיבו לי היכן הוא נמצא. פרתו ואוילו, עאלו בימא ואולי להון עפו והלכו, נכנסו בים והלכו להם. עד דנפק לפני שיצא מהספינה אל היבשה הא אינון צפרין אתיין, ובפומא דחדא מנייהו פתקא חדא והנה באו הצפרים ובפיה של אחת מהן היתה פחקה וכתוב בגווה וכתוב בתוכה דהא בר יוחאי נפק מן מערתא, ורבי אלעזר בריה שרשבי"א יצא מן המערה עם ר' אלעזר בנו. אזל לגביה, ואשכח ליה משניא, וגופיה מליא חלודין הלך אליו ומצא אותו שגשגתה, וגופו מלא נקבים ופצעים. ככה בהדיה, ואמר, ווי דחמיתך בכך ככה עמו ואמר אוי שראיתך בכך שאתה חולה ופצוע אמר, זכאה חולקי דחמית לי בכך ענה לו רשבי"א ארובה אשרי חלקי שראיתני בגלותי הרוחנית דאלמלא לא חמיתא לי בכך אם לא היית הוואה אותי פגוע בגופי בגלל ששהה במערה י"ג שנים כשברח מהרומאים ואו נתעלחה נשמתו למדרגה עליונה לא הוינא בכך לא הייתי במדרגה רוחנית זו. פתח ר"ש וכו' בארז כלל כתיבי פתח רשבי"א

יראה אתפרש לתלת סטריין יראה מתחלקת לשלשה

דממוניה, וע"ד רחיל ליה תדיר יש אדם שירא מהקב"ה בשביל שיחיו בניו ולא ימותו, או ירא מעונש גופו או ממונו, ולכן הוא ירא ה' תדיר. **אשתכח יראה, דאיהו רחיל לקב"ה לא שוי לעקרא נמצא שיראתו מהקב"ה אינה העיקר אצלו. ואית בר נש דרחיל מן קב"ה בגין דרחיל מעונשא דההוא עלמא, ועונשא דגיהנם ויש אדם שירא מהקב"ה משום שירא מעונש העולם ההוא ומעונש גיהנם. תרין אלין לאו עיקרא דיראה אינון ושרשא דיליה שני אלה אינון עיקר היראה ולא השורש שלה.**

יראה דאיהו עקרא יראה שהיא עיקר למדחל בר נש למאריה, בגין דאיהו רב ושלטי עקרא ושרשא דכל עלמין, וכלא קמיה כלא חשיבין שירא אדם את כוראו כיון שהוא רב ושלטי עיקר ושורש כל העולמות, וכולם לפניו נחשב כאין. כמה דאתמר, וכל דיירי ארעא כלא חשיבין כמו שכתוב וכו'. ולשוואה רעותיה בההוא אתר דאקרי יראה ולשים רצונו באותו מקום שנקרא יראה.

ככה רבי שמעון ואמר, ווי אי אימא ווי אי לא אימא אוי אם אומר אוי אם לא אומר. אי אימא ינדעון חייבין היך יפלחון למאריהון אם אומר ידעו החוטאים איך לעבוד את אדונם אי לא אימא יאבדון חברייא מלה דא אם לא אומר יאכדו החברים דבר זה. באתר דיראה קדישא שרי במקום שהיראה שורה מלרע אית יראה רעה דלקי ומחוי ומקטרג מבחין יש יראה רעה שמכה ומלקה ומטקנת ואיהי רצועה לאלקאה חייביא והיא הרצועה להלקות החוטאים. ומאן דרחיל בגין עונש למלקיותא וקטרוגא כמה דאתמר ומי שירא מפני עונש הכאה וקטרוגא כנ"ל לא שריא עליה ההוא יראת ה' דאקרי יראת ה'.

נ פ ש

ביאור המאמר

י ד י ד

כך, אין הוא ח"ו משגיח על הנבראים הנחותים, אין הדבר כך אלא גדולתו היא שבגלל שמיצאותו היא אין סופית ללא תכלית וגבול, הרי שהכל, גם הנבראים הנעלים ביותר נחשבים כאין לפניו. וזה מה שאומרים השוה ומשוה קטן וגדול, כי כולם לפניו כאין. אבל כפי שאומר קודם לכן, הוא השורש לכולם וממנו כל הנבראים יונקים חיותם והמשך קיומם. עיין עיונים ד"ה סובב וממלא. **כמה דאתמר, וכל דיירי ארעא כלא חשיבין כמו שכתוב בספר הניאל (פרק ר' ל"ב) וכל שוכני העולם כאין נחשבים ולשוואה רעותיה בההוא אתר דאקרי יראה ולשים רצונו באותו מקום שנקרא יראה.**

ככה רבי שמעון ואמר, ווי אי אימא אוי אם אומר ווי אי לא אימא אוי אם לא אומר ידעו החוטאים איך לעבוד את אדונם ולא יכלו לתרץ עצמם שלא ידעו ואם המקטרגים ישמעו עד היכן צריכה להגיע יראת ה' יהיה להם פתחון פה לקטרג על שישאל אינם מקיימים מה שאנו דורש מהם. אי לא אימא, יאבדון חברייא מלה דא אם לא אומר יאכדו החברים דבר זה, כי אז אלו שרצים לעבוד את ה' בכל לבבם, לא ידעו אך.

באתר דיראה קדישא שרי במקום שהיראה שורה, הוא מקום המלכות מלרע כנגדה למטה אית יראה רעה יש סוג של יראה, אבל היא רעה והיא מהקליפות המיסרות את האדם בעה"ז דלקי ומחוי מלקים ומכים ומקטרגים ומבקשים רשות מהקב"ה לקטרג כדי להעניש

סוגים תרין מנייהו לית בהו עקרא ברקא יאות לשנים מהם אין במינם שורש כראוי אבל עדיין נחשב ליראה אלא שהיא שלא לשמה ומתוכה יבוא לשמה וחד עקרא דיראה ואחר הוא שורש היראה כי בואת רצה הקב"ה. **אית בר נש דרחיל מקב"ה יש אדם שירא מהקב"ה בגין דייחון בנהוי ולא ימותון שיחיו בניו ולא ימותו כי שמע שיש בורא עולם שממית ומחיה או רחיל מעונשא דגופיה או דממוניה איש זה חכם יותר מקדמו כי הוא שמע שהבורא גם משגיח על גוף האדם ונכסיו וע"ד רחיל ליה תדיר ועל פחדו מהפסד גופו והפסד ממונו הוא ירא ה' תדיר. **אשתכח יראה, דאיהו רחיל לקב"ה לא שוי לעקרא נמצא שיראתו מהקב"ה אינה העיקר אצלו, שהרי הוא ירא למען עצמו. וקבוצה ואח היא סוג היראה מעונשי העוה"ז. ואית בר נש דרחיל מן קב"ה בגין דרחיל מעונשא דההוא עלמא, ועונשא דגיהנם ויש אדם ששמע שהקב"ה מעניש את העוברים על רצונו ולכן הוא ירא מהקב"ה משום שירא מעונש העולם ההוא ומעונש גיהנם. תרין אלין לאו עיקרא דיראה אינון ושרשא דיליה שני אלה אינון עיקר היראה ולא השורש שלה.****

יראה דאיהו עקרא אבל סוג היראה שהיא העיקר, כלומר, בסוג זה רצה הקב"ה למדחל בר נש למאריה שאדם ירא את קונו בגין דאיהו רב ושלטי עקרא ושרשא דכל עלמין, וכלא קמיה כלא חשיבין כיון שהוא רב ושלטי עיקר ושורש לכל העולמות, וכולם לפניו נחשבים כאין. יאין לימר ח"ו שבגלל שהוא נעלה כל

מדרגות באמונה סובב וממלא האמונה, מה היא? שהרי אין הכוונה על האמונה שהקב"ה מחיה כל העולמות בלבד, כי לזה לא יתכן לקרות אמונה כי עיני בשר ג"כ ישיגו זאת כי אע"פ שאין רואים בגשמיות ממש, ה"ו כאילו ראה בעיני בשר ואינו צריך לאמונה על חיות הנפש בגוף המתלבש בבשרו להחיותו. וכן אמר איוב (י"ט כ"ז) מבשרי אחזה אלוה, שכמו שרואה חיות הנפש ע"י חיות בשרו שהוא גוף קטן, כך יראה חיות ה' המחיה את העולם שהוא גוף גדול מהארץ לרקיע שכל המציאות כולה גופם רומם אבל יש בהם חיים להצמיח ותנועה כנגד גלגלים. וכל זה בודאי ע"י שהקב"ה ממלא כל העולם ומשפיע כוחותיו בהם, כל נברא לפי מעלתו. ולזה אין צריך אמונה כלל.

והענין הוא שמצות האמונה בה' היא להאמין שמציאותו יתברך הוא רם ונשגב למעלה מעלה מבחינתו זו שאנו רואים שמחיה את העולם בבחינת כח המופעל בנפשו, כי כחיה זו היא רק בבחינת דבר ה' ורוח פיו יתברך ונקרא ממלא כל עלמין. ולמשל באדם, הריבוד כשל לגבי המחשבה והמחשבה לגבי השכל והשכל כשל לגבי עצמיות הנפש. וכך בחיות מלכותו יתברך נמשכת בעולמות להחיותם כי אין מלך בלא עם. חזו עיני שאמר ויהי העולם, דברי אלהים ומלך עולם.

אבל מה שאומרים אח"כ בקיש ה' אתה הוא עיני האמונה במהותו ועצמותו יתברך שאינו מתלבש בעולמות כההפששות הנשמה בגוף הנראה לעין. וכחיה זו וקראת סובב כל עלמין, ואכן מצוה האמונה היא להאמין שהפועל וכל אשר בו כטלים כאמת במציאות לגמרי אצלו יתברך ואינו כמו הגוף שהוא טפל לגשמה, ומכל מקום ישנו במופעל לפי שאין התהוות שורש הגוף ממשמתו אלא מטיפת אביו ואמו. משאי"כ השמים והארץ וכל צבאם שכל עצמותם נתהווה מאין המוחלט, הם כטלים ממש כאור השמש כשהוא בגוף השמש.

ואמונה זו נתיחדה לישראל לבד כי אומות העולם קוראים לו אלתי האלדריים, כלומר, הם מאמינים שהוא כח ראשון והמקור האמיתי לכל מיני כחות מוגבלים היצאים ממנו, אבל מחשיכים העולם ליש דובר, ואצלם הבורא הוא כשמה לגוף.

אבל לנו ישראל קרושים נודע האמת כי ה' אחד ואין עוד ממש, כי כל העולם כאין וכאפס ממש ולא בגוף לנשמה לפי שמהותו ועצמותו יתברך מרוסם מעלה מעלה ואינו מחיה העולמות ע"י התלבשותו בתוכם כשומר בגוף אלא ע"י שהוא סובב כל העולם, ומה שמתלבש ממנו הוא רק האיה אחת ממנו הנקראת ממלא כל עולם. מתוך דו"ק כצוה"ק לבלע הצמק צדק.

ספר

תיקוני זוהר

חלק א'

מהתנא האלהי רבי שמעון בן יוחאי
תורתו מגן לנו

עם מראה מקומות לכל פסוקי תנ"ך וש"ס

וראה זה חדש אשר חדש אשר הוספנו

בו מאורי אור חדשים יאירו

ויזהירו עליו בזהרי קדש

באותיות מאירות עינים ובצירוף מראה מקומות

ה"ה ארבעה פירושים

כסא מלך, באר יצחק

אור ישראל, באר אנרהם

ועל כל אלה הוספנו

שבחי התיקונים

המכיל שער מאמרי רשב"י, הגהות הרמ"ז,

דרך אמת, צבי לצדיק, ומתלמודי אור שבעת הימים

הבעל שם טוב זי"ע, ומהגאון הגר"א זצ"ל

כל אלה יזהירו מסביב לתיקונים בפנים על הדף

ובסוף חלק שלישי הוספנו פירוש

זכרון מנחם

מאת הרה"צ ר' מנחם בודק זצוקללה"ה

נערך בחסדי ה' עלי

שמאי בן לאאמ"ר הרהגה"צ הקוה"ם מהר"ח הירש

ב"ק אדמו"ר באר אישל זצוקללה"ה

בעמח"ס אור וחיים לישראל עה"ת וש"ס

שנת 'רזא דמהימנותא'

דלית ביה בשת אנפין אוקמוהו מארי מתניתין (נדלים כ.). בודאי שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני, והפוך בש"ת ותשכח שב"ת והיינו בראשית יר"א שב"ת^א, דלא תחלל ליה בפרהסיא כבר נש דלאו ביה בשת אנפין, ווי ליה מאן דמחלל שבת מלכתא דאיהי קדש למעבד ליה חול, דאוקמוהו מארי מתניתין (מגילה כ"ט): כל המשתמש בתגא חלף זה המשתמש במי ששונה הלכות, כל שכן בשבת מלכתא, ועוד (אבות פרק ה' משנה ז') בושת פנים לגן עדן עז פנים לגיהנם, אינון דעברי עכירה ביד רמה ולית לון בשת פנים מקודשא בריך הוא דאתמר ביה (מסילס ל"ג י"ג) משמים הביש יהו"ה ראה את כל בני האדם, ואתמר ביה (ישעיה ו' ג') מלא כל הארץ כבודו, ואתמר ביה (משלי כ' כ"ז) חפש כל חדרי בטן, (ירמיה כ' י"ז) רואה כליות ולב יסא, ועונה קטירא בדחילו הה"ד (משלי כ"ז ד') עקב ענוה יראת יהו"ה^ב, מאן דאית ביה יראת יהו"ה אייתי ליה לידי ענוה דאיהי שכינתא עלאה, דיראת יהו"ה עקב לגבה, ודא דרגא דמשה דאתמר ביה (צמדנר י"ז ג') והאיש משה ענו מאד, ובגין דאיהי יראה עקב לגבה, אוקמוה מארי מתניתין (ברכות ל"ג): יראה מלתא זוטרתא היא לגבי משה. דרגא תשיעאה^ו ביראת יהו"ה, כל מאן דאית ביה יראת יהו"ה יתהלל, וכי אית לבר נש לשבחה גרמיה, אלא איהו משובח קדם יהו"ה הדא הוא דכתיב (משלי ל"א ל') שקר החן והבל היופי וגו', דא דרא דחזקיהו^ד [ואוקמוהו (פסולין כ.)] על חזקיהו מלך יהודה, אשה יראת ה' היא תתהלל, דביראת יהו"ה קא אתי בר נש לקיימא תרי"ג מצות כחשבון ביראת. דרגא עשיראה ביראת יהו"ה, אית יראה ואית יראה, לאו כל אפיא שוין, אית יראה דדחיל בר נש לקודשא בריך הוא בגין דלא ילקה ליה ברצועה דאתמר *בה^א.

אור ישראל

גמ' עז פנים לגיהנם וכו' רואה כליות ולב. נכתב בצדו מכאן משמע שאפילו המהרהר במזיד בעבודה זרה או בעריות דמיניה אתי לידי קרי בלילה ה' ישמרנו, האיש הזה דומה לעובר עבירה כמזיד וכיד רמה וע"ש בזהר. פ' דרגא תשיעאה. במדריגה התשיעי החכמה הוא דרגא תשיעי מתתא לעילא, והחכם עיניו בראשו שהשם יתברך

הוא כאן ובוש למחטי, וזהו הן יראת ה' היא חכמה יראה עילאה וזה ענוה וזה אימת שבת, שהקדוש ברוך הוא שובת כאן, אבל סור מרע היינו יראה תתאה מעונש היא בינה דבר מתוך דבר דלית ביה החכמה רק בינה, ומשה היה החכמה אחוריים דע"ב וקס"א, ולכן הוי ביה ענוה, זה והאיש משה עניו מכל אדם שהוא חכמה בסוד מה שמו והבן.

שבחי תיקונים

א כתוב בספר חמשה מאמרות מאמר תורת שבת פרשת יתרו אות ב' שמעתי בשם הקדוש מהר"ם מקאסוב בעל אהבת שלום זי"ע שאמר אנו בושים כל ששת ימי השבוע לחטוא, כי איך יהיה לנו אחר כך פנים ביום השבת קודש עד כאן דבריו הקדושים, וזה הפשט יר"א שבת. ב נכתב בצדו עיין בעץ חיים בשער לאה ורחל פרק ג', (נני לנדיק) שלאה נקראת ענוה ורחל יראת ה'. ג יראה מלתא זוטרתא לגבי משה. ימ"ן לומר פירוש אחר לגבי משה מז"ה משום כשהמלכות עולה לתפארת היא מקטנת עצמה בסוד יו"ד כמפורש בזהר שיר השירים, ובפרשת פנחס, ואם שגיתי ה' יכפר בעדי כי לא כתבתי לכבודי, ולגבי משה פירש אצל משה כשהיא אצלו, ואפשר שזהו סוד בגמרא (ננא קמא ז"ב): כד הוינון זוטרי לגברי אצל בעלי השתא דקשישנא פירש בסוף החורש לדרדקי, בסוד חנוך לנער בחינת מט"ט, (דקך ל"מ). ד דא דרא דחזקיהו. ואוקמוהו על חזקיהו מלך יהודה אשה יראת ה' הית

(נלאשית א' ז') והארץ ו שפחה בישא, כגוונא דאוקמוהו עליה הברד ובור בגין דאיהו מתמ מאן דאיהו דחיל מגו לגביה, ובגין דא אין נ פקודי אורייתא, בגין ו יהו"ה, דבגינה אוקמוו מעשה, דאי בר נש לא על פקודייתא ומאן הו ליה ונטיר פקודייתא, אלהי אביך ועבדהו, ד לנטרא לה, איך דחיל ה' ולא עם הארץ חסי אתייהיבת מחסד וגבור דבהון אשתלימו תרי"ג אוקמוה רבנן ואי תימא הא חסד ג גדולה תורה שמב כאר אבר

[ע] בגין דאורייתא דא דרגין אתייהיבת עד פירוש לכה לומר בגין דאורייתא ושאל, דהיינו רמ"ח מצות דחסד, ושס"ה לא טעשה משג ולא עם הארץ חסיד, דליהו חס דהיינו על ידי אורייתא מייסד ו ואין צור ילא חטא מלך הגבורו

[עא] ואי תימא הא חסד מלכות עד שמביא לומר כיון דמורה דליהו נגי מתרין דרגין אחייהיבת דהיינו

תתהלל, (דקך ל"מ). א נכת (נני לנדיק). ב נכתב בצדו ו חכמה, כי הוא הנותן לך כח

(בלש"ס 6' 3') והארץ היתה תהו ובהו, מסמרא דאילנא טוב ורע, דאיהי ארעא ריקניא שפחה בישא, כגוונא דחד מארבע אבות נזיקין דאיהו הבור, וכגוונא דבור דיוסף דאוקמוהו עליה הברה (בלש"ס ל"ו כ"ד) והבור ריק וגו', הברה נוקבא דבישא, בור דכורא, ובור בגין דאיהו מחמן אוקמוהו עליה אין בור ירא חטא, בתר דלית ביה יראת יהו"ה, מאן דאיהו דחיל מגו אורייתא דאיהי תפארת דמניה נפקת, כגון דא איהי שקולה לגביה, ובגין דא אין כל יראה שוה, דהא יראת יהו"ה היא מלכות דיליה כלילא מכל פקודי אורייתא, בגין דאיהי יראה דנפקת מגו תורה דאיהו עמודא דאמצעייתא דאיהו יהו"ה, דבגינה אוקמוהו מארי מתניתין (קידושין מ'): גדולה תורה שמביאה לאדם לידי מעשה, דאי בר נש לא ידע אורייתא ואגרא דפקודייא דילה ועונשין דילה למאן דעבר על פקודייא ומאן הוא דברא אורייתא, ומאן הוא דיהיב לה לישראל, איך דחיל ליה ונטיר פקודי א"י, ובגין דא אמר דוד לשלמה בנו (דברי הימים ב' כ"ח ט') דע את אלהי אביך ועבדהו, דאי בר נש לא אשתמודע ההוא דיהיב ליה אורייתא ומני ליה לנטרא לה, איך דחיל מניה ועבד פקודי, ובגין דא אוקמוהו רבנן (אבות פרק ג' משנה ה') ולא עם הארץ חסיד ואין בור ירא חטא, בגין דאורייתא דאיהי תרי"א מתרין דרגין אתייהיבת מחסד וגבורה, דמתמן תרין פקודין אהבת חסד ודחילו דגבורה דאיהו יראה, דבהון אשתלימו תרי"ג פקודיא, ובגין דכל אורייתא ופקודאה מתרין סטרין אתייהיבת, אוקמוהו רבנן (שם) ולא עם הארץ חסיד ואין בור ירא חטא א"י. L

ואי תימא הא חסד גבורה דמתמן מלכות איהי אהבה ויראה, איך אוקמוהו רבנן גדולה תורה שמביאה לאדם לידי מעשה א"י, דמהכא משמע דכל הקודם יראתו באר אברהם

[ע] בגין דאורייתא דאיהי תרי"א מתרין דרגין אתייהיבת עד ואין בור ירא חטא. פירוש רש"י לומר בגין דאורייתא אינו כלילא מימין ושמאל, דהיינו רמ"ח מלות מימין אינון מסטרא דחסד, ושק"ה לא תעשה משמאל דגבורה, ובגין דא ולא עם הארץ חסיד, דאיהו חסיד המתחסד עם קונו, דהיינו על ידי אורייתא מייחד קודשא צריך ושכינתיה, ואין בור ירא חטא מלד הגבורה הנקרא יראה כנודע. [עא] ואי תימא הא חסד גבורה דמתמן מלכות עד שמביאה לידי מעשה. רש"י לומר כיון דתורה דאיהו בגימטריא תרי"א פקודין מתרין דרגין אתייהיבת דהיינו מאהבה שהוא חסד.

שבחי תיקונים

התהלל, (דקן אמת). א נכתב בצדו יד"ע סוד הדעת עם החסד וגבורה שכולל, והן אגרא ועונשין. (נצי לנדיק). ב נכתב בצדו ומאן דבר"א הוא בינה, (נצי לנדיק). ג נכתב בצדו ומאן הוא דיהיב הוא חכמה, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל והבן, (נצי לנדיק). ד נכתב בצדו חסד, (נצי לנדיק). ה נכתב בצדו גבורה, (נצי לנדיק).

ספר

ערוגת הבשם

חידושי אגדה
על
חמשה חומשי תורה

אשר השאיר אחריו ברכה
הרב הגאון הצדיק המפורסים בכל קצווי ארץ
בתורתו וצדקתו חסידותו ופרישתו
מֶרֶן **מושה** בן הרב הגדול הצדיק חריף עצום
המפורסים בשם טוב מו"ה **עמרם** זצלה"ה

גרינוואלד

מק"ק טשארנא
בעהמ"ח ספרי ערוגת הבשם ועוד
שהיה אב"ד ור"מ בק"ק הומנא ובק"ק קליינווארדין
ואח"כ בק"ק חוסט יצ"ו
ושם חלקת מחוקק ספון

ספר דברים

נערך ונסדר על ידי
הרב אהרן שפירא
נאראל - בני ברק

יוצא לאור על ידי נכד המחבר
יהושע בהר"ר דוד גרינוואלד

ברוקלין
שנת תשע"א

דבאמת מאתו יתברך שמו לא חלא הרעות
 [אכה ג, לח], והכל לעורר לבבו לתשובה. וכיון
 שבאופן הנ"ל הוא מעצמו מתעורר לתשובה,
 בבחינת גדולה נקמה הנ"ל, ממילא אך טוב
 וחסד ירדפונו, וא"ש בס"ד.

ג) שופטים ושופטים תתן לך בכל
 שעריך אשר ה"א נותן לך
 לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק
 [טו, יח]. לריך ציבור, דהאי ושפטו את העם על
 כרחק אשופטים קאי, א"כ אין ענינו לרישא
 דקרא, דהכתוב בא להזהיר לאותן הממנים
 השופטים. ובמדרש [דברים רנה ה, א] רבנן אמרי,
 קשה כמו של דין שהוא אחד מרגלי כסא
 הכבוד, מנין [מהלל פט, טו] לך ומשפט מכון
 כסאך חסד ואמת יקדמו פניך וגו'.

ונראה לי בס"ד, על פי דב"ק של קדושת
 לוי [פרשת בלק על הפסוק הנה נבך; לראש
 השנה ד"ה ויכון] צפייט דראש השנה, ויכון בחסד
 כסאך ותשב עליו באמת. כי כשהקב"ה דן
 עולמו בחסד, יש לו קיוס להפסק דין, וזהו
 באמת, כי אמת הוא דבר הקיוס. אבל כשה"ו
 הקב"ה דן במידת הדין, אם יש לדיקים צדור
 שיש להם כח לבטל, על דרך מי מושל בי צדיק
 [מו"ק טו, ב], ונמצא שכביכול אינו מתקיים וכו'.
 אבל כשהקב"ה דן בחסד, אז יש לו קיוס ואין
 מי שיבטל, וזה ויכון בחסד כסאך, ותשב עליו
 באמת, עכדב"ק.

ויש לפרש בזה, הא דאמרו במדרש בפסוק
 הנ"ל [דברים רנה ה, ה] במקום שיש דין אין
 דין, ובמקום שאין דין יש דין וכו', אם נעשה
 הדין למטה, אין הדין נעשה למעלה וכו'.

א. ראה לקמן פרשת כי תצא על הפסוק כי תבנה בית חדש.

וי"ל על דרך שאמרו רז"ל [שבת י, א] כל הדין
 דין אמת לאמתו וכו', מעלה עליו הכתוב
 כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.
 וכיון דאית ליה שותפות במעשי בראשית,
 ממילא כביכול יש לו דיעה בשמים ממעל,
 ויכול לבטל גזר דינו. ואחי שפיר כוונת כשיש
 דין למטה אין דין למעלה, כיון דיש מי שיכול
 לבטל הגזר דין, ממילא יכון בחסד הכסא, כדי
 שיהא בבחינת אמת כהנ"ל, וכמו שכתבתי.
 דכיון דלך ומשפט הוא אחד מרגלי הכסא
 כבוד, ממילא משתמע דיש לו כח הנ"ל. וצוה
 אחי שפיר מאמר הכתוב, לך ומשפט מכון
 כסאך, כיון דלך ומשפט הם במעלה כל כך
 שהם אחד מרגלי הכסא, ממילא נמשך מזה
 דחסד ואמת יקדמו פניך. דאם ח"ו לא כן,
 אינו באמת, כיון דהעושה משפט ולדקה
 שהוא אחד מרגלי הכסא יכול לבטל הגזר דין.

ובזה אחי שפיר מאמר הכתוב, שופטים
 ושופרים תתן לך בכל שעריך. היינו,
 שופטים לדיקים, אשר ה"א נותן לך, ועי"ו
 ושפטו את העם משפט צדק, דהיינו למעלה
 ידונו את העם לכף זכות. כדדרשו רז"ל [שנועם
 ל, א] מפסוק [ויקרא יט, טו] כלך משפט את
 עמיתך, הו דן את חברך לכף זכות, על דרך
 ויכון בחסד כסאך, ותשב עליו באמת. וצוה
 מובן ממילא המשך המדרש הנ"ל, ודו"ק.

7) שופטים ושופרים תתן לך בכל →

שעריך אשר ה"א נותן לך
 לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק
 [טו, יח]. יש לפרש, על דרך מה שפירשתי
 בס"ד אהב ה' שערס המצוינים בהלכה

מכל משכנות יעקב. ו
 דמסכת ברכות [מ, א], ל
 בר פפא, לימא לן מר
 דאמרת לן משמיה דר
 כנישתא, א"ל מה דכתיב
 שערי ציון מכל משכנות
 שערים המצוינים בהלכה
 ובתי מדרשות. ויש לדקד
 מילי מעליותא דבי כנישת
 מעליותא דשערי

ונראה על פי מה שהל
 בציבור מאמר
 מדליקין [שבת לא, א], משל
 בו תורה ואין בו יראו
 שמסרו לו מפתחות הפני
 ביה לעייל. וציומא [עב,
 רבי ינאי חבל על דלית
 לדרחא עבדי, קשיין אה
 בחידושי אגדות [ברכות ג,
 דאיכא ב' מיני יראה,
 עילאה. דאי אפשר למיעל
 יראה, וליראה עילאה אי
 תורה. נמצא דתרווייהו
 השער ליכנס לטרקלין
 אמרו רז"ל משל למי
 הפנימיות בלא החיצוניות,
 היא ציח שער ליראה
 שעליה ציקש דוד המלך
 אחת שאלתי מאת ה'

ב. ראה בדברי רבינו בריש
 ורא על הפסוק ויקרא מלאן
 הפסוק ודר יעקב נדר, הרא
 הפסוק ויאמר יגו' אל אנשי ו

הדן :
זכרון
אשית.
אשית,
ומעל,
כשיש
שיכול
ו, כדי
חבתי.
הכסא
ובזה
מכון
כל כך
מזה
א כן,
לדקה
ד'ו.
פטים
היינו,
ועי"ז
מעלה
שנעות
ז את
: דרך
ובזה
"ק.

בבל
ן לך
צדק
ירשתי
ההלכה

מכל משכנות יעקב. ואמרין בפרק קמא דמסכת ברכות נ, א, אמר ליה רבא לרפרס בר פפא, לימא לן מר מהני מילי מעליותא דאמרת לן משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא, א"ל מה דכתיב [פסלים פ, ב] אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהב השי"ת שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות. ויש לדקדק, דאיהו בקש מאתו מילי מעליותא דבי כנישתא, והוא השיבו במילי מעליותא דשערים המצוינים.

וגראה על פי מה שהארכתי במקום אחר^ב, בציאור מאמר רז"ל בפרק במה מדליקין [שבת לא, א], משל לתלמיד חכם^ג שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, משל למי שמסרו לו מפתחות הפנימיות בלא החיצוניות, בזה לעייל. וציזמא [עב, ב] אמרינן, מכרין רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא עבד, קשיין אהדדי. ועיין מהרש"א בחידושי אגדות [ברכות לג, ב ד"ה מילתא זוטרתא], דאיכא ב' מיני יראה, יראה תתאי, ויראה עילאה. דאי אפשר למיעל לשער התורה בלתי יראה, וליראה עילאה אי אפשר למיעל בלא תורה. נמצא דתרווייהו איתנייהו, יראה היא השער ליכנס לטרקלין של תורה, ועל זה אמרו רז"ל משל למי שמסור לו מפתחות הפנימיות בלא החיצוניות, בזה לעייל. והתורה היא בית שער ליראה עילאה, והוא הבית שעליה ציקש דוד המלך ע"ה [פסלים מ, ד] אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי

בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ועל זה אמרו רז"ל, חבל על מאן דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא עבד.

והנה, פירשתי בזה הא דאמרו רז"ל [אבות פרק ג משנה ט] כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת, וכל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו, אין חכמתו מתקיימת. הא דנקט יראת חטאו דייקא, וחכמתו דייקא, היינו משום דאמרו רז"ל [שבת לא, א] מה דכתיב [ישעיה לג, ו] והיה אמונת עתיד חוסן ישועות וגו', אמונת, זה סדר זרעים וכו', אפילו הכי, אי יראת ה' אונרו אין, ואי לאו לאו. נמצא, דיראת שמים הוא אונר שבו צריכין לגנוז גנוי החכמה. ואם יש לו ידיעות בלי יראת שמים, הרי זה דומה למי שיש לו חיל כסף וזהב, ואין לו אונר לגנוס, נמצא הם מופקרים לכל המחזיק בהם. כמו כן מי שאין לו אונר של יראת שמים לגנוז בתוכו חכמתו ותורתו, נמצא דהם כאלו מונחים במקום הפקר, ונתונים לשלל לסיטרה אחרת. וכי היכא דאונר של סחורה צריך שיגדל לערך רוב הסחורה שמוניחים לתוכה, כמו כן צריך שלפי ערך חכמתו צריך שיתרבה אונרו של יראת שמים. ובתחילה צריך להכין אונר, ואח"כ יכין לו סחורות, דאל"כ סחורות שיקח להיכין יהא גומוס. וכמו כן צריך להקדים לו ערך גדול של יראת שמים, לעומת רב חכמתו שרובה לאונר. והיינו דאמרו רז"ל, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת וכו'. דהיינו, יראת

ג. כגמרא הלשון: משל לאדם שיש בו וכו'.
ד. גם בשבת אחר מאמר הנ"ל איתא מכרין רבי ינאי הנ"ל. (מ"ט)

ב. ראה בדברי רבינו בריש פרשת בראשית; פרשה יודא על הפסוק ויקרא מלאך ה'; פרשת ויצא על הפסוק וידר יעקב נדר, הראשון; פרשה מטות על הפסוק ויאמר וגו' אל אנשי הצבא, ועוד.

חטאו דייקא, דלכריך שתהיה יראת חטא שלו לערך החכמה שלו, וכל כמה שמוסיף חכמה, כריך להוסיף יראת חטאו. אלא, שהוספת יראת חטאו כריך שיוקדם להוספות חכמתו, ולכן כריך האדם בכל עת לחשוב חשבון הנפש בענין זה.

והנה, תורה ויראה שניהם שערים הם, חדא, בית שער לתורה, ואידך, בית שער ליראה עילאה. נמצא, התורה היא כמו טרקלין שיש לה שני שערים, אחד שנכנסין לתוכה ממעלת היראה, והשני שעולין מתוכה למעלת יראה עילאה. והיינו דמדויק קרא, אוהב השי"ת שערים המצוינים בהלכה מכל משכנות יעקב, דמה שהשי"ת אוהב מהמשכנות יעקב, היינו שערים שהם מצויינים בהלכה דייקא, משא"כ צמי שהתורה אינו אצלו בצחינת שער.

ובזה נבא אל המכוון ביאור מאמר רז"ל הנ"ל, דהנה ידוע מה שאמרו רז"ל [ראה תורת כהנים ויקרא כו, טז] אינו דומה רבים העושים את המצוה למועטים העושים את המצוה^ה. וכתיב [מלאכי ג, טז] אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשז ה' וישמע. כל שכן אם נקצנו באו להם יחדיו מאות ואלפים ישראל, שהוא תועלת ליראת שמים, ואיש את רעהו יעזורו, ויעוררו ויקשז השי"ת וישמע. והגם, שכמה פעמים נלמח מזה לפי ראות ביטול תורה קצת, מכל מקום חכלית חכמה^ה, תשובה ומעשים טובים [נבוכד נ, א]. וכבר אמרו רז"ל, שיראת חטאו בעינין שיהא קודמת לחכמתו. והנה, רבא אמר ליה לרפרס, לימא לן מר מהני מילי מעליותא

דאמרת לן משמי דרב חסדא צמילי דצי כנישחא. כלומר, היכא דמתכנשי צני ישראל ונקצנו באו להם, מאי מעליותא אית בזה. ואמר לו, מה דכתיב אוהב ה' שערים המצוינים, דייקא, דבעינין שיהא התורה בצחינת שערים המצויינים, דזה הוא דאוהב השי"ת מכל משכנות יעקב, וא"כ ממילא נצין מילי מעליותא צמילי דצי כנישחא, וא"ש.

ובזה כריך כל אדם לעשות עם עצמו חשבון הנפש, אם הוא בצחינת יראתו קודמת לחכמתו, ואם תורתו היא בית שער לעלות ממנה אל מעלת יראה עילאה. והיינו דאמר קרא, שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, היינו תורה ויראה, ואז אשריו שהכריע את כל העולם לכף זכות, והיינו ושפטו את העם משפט נדק.

משפט נדק.

ה) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה"א נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט נדק [טו, יח]. יש לפרש, על דרך שאמרו רז"ל צפרק קמח דסנהדרין [י, א], לעולם יראה דיין עצמו כאילו וכו' וגיהנם פתוחה לו מתחתיו. והנה אמרו רז"ל בעירובין [יט, א] ג' פתחים יש לגהינם, אחד צמדבר ואחד צים ואחד צירושלים. והיינו דמוהיר רחמנא, שופטים ושוטרים תתן לך וגו' לשבטיך, הוא מלשון שבע מוסר [משלי כג, טו], דהשופטים ושוטרים ידמו בעצמן כאילו נתונים על השערים הנחונים לשבטיך, דהיינו שערי גהינם, ועי"ז ושפטו את העם משפט נדק.

ו) שופטים ושונ כבד לממנים את השופ שיין להזהיר שיין להשופטים. וכבר קאמר תמנה לך אמרתי לך, כשרים את משפט נדק. ונדק חרדוף [למען [שם], כדאי הוא להחיות את ישראל ונראה על דרך ה שופטים שערין, ודרשו רז" אתה מושיב צתי ד עיר ועיר, ובחוף לו ופלך, ואי אתה ולכאורה איפכא מו שם לב רגו וגו' [ד] בארץ ישראל [נד] דלא הוצרכו כל כך פירשה תורה, נדק דכדאי הוא מינוי ד ישראל ולהושיבם על ישראל אין כריך לש מינוי הדיינים בע להחיות את ישראל ו שפיר אמרתי לך ד צמנות מינוי הדייני ישראל ובכל מקום כריך מינוי דיינים

ז. ראה אור החיים הק ח. לשון רש"י שם: וש

ה. ועין רש"י בפרשת בחוקות ויקרא כו, ח. ו. רש"י שם: עיקרה של תורה, יהא עמה תשובה ומעשים טובים.

18

ספר

ערוגת הבשם

חידושי אגדה
על
חמשה חומשי תורה

אשר השאיר אחריו ברכה
הרב הגאון הצדיק המפורסים בכל קצווי ארץ
בתורתו וצדקתו חסידותו ופרישתו
מון **מושה** בן הרב הגדול הצדיק חריף עצום
המפורסים בשם טוב מו"ה **עמרם** זצלה"ה

גרינוואלד

מק"ק טשארנא

בעהמ"ח ספרי ערוגת הבשם ועוד
שהיה אב"ד ור"מ בק"ק הומנא ובק"ק קליינווארדין
ואח"כ בק"ק חוסט יצ"ו
ושם חלקת מהוקק ספון

ספר בראשית

נערך ונסדר על ידי

הרב אהרן שפירא

נאראל - בני ברק

יוצא לאור על ידי נכד המחבר
יהושע בהר"ר דוד גרינוואלד

ברוקלין

שנת תשע"א

ערוגת הבשם

בעזה"י

יוצרי ומחוללי אשר לשמך ולזכרך כל נפש תאב
השפיץ עלי שפע קודש ונקני מכל טומאה וסאב
ויבואוני רחמיך להצילני מכל חטא עון ופשע ותעב
האר פניך בעבדך לכל אכשל בפירושו תורה שבכתב

בראשית

7 א) בראשית [א, א]. אמרו חז"ל [ראה בראשית
 רבה א, א; רש"י ד"ה בראשית ברא]
 בשביל התורה הנקראת ראשית דרכו [משלי
 ת, כג]. ונראה לי בס"ד, לקשר סיום התורה
 להתחלתה. להנה אמרו חז"ל בפרק היה קורא
 [ברכות י, א] תכלית חכמה תשובה ומעשים
 טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה וצועט
 וכו', שנאמר [תהלים קיא, י] ראשית חכמה יראת
 ה' שכל טוב לכל עושיהם, לעושים לא נאמר
 אלא לעושיהם, לעושים לשמה, ולא לעושים
 שלא לשמה. ואמרו חז"ל [שבת נא, ב] מכריז רבי
 ינאי, חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא
 עבדי. נמצא, שהתורה הקדושה היא ראשית
 והתחלה לצא על ידה לידי יראת שמים. והיינו
 דאמרו חז"ל, בשביל תורה הנקראת ראשית,
 לאפוקי תורה שלומד שלא לשמה, דתורה כו
 לא תביאהו לידי התכלית, שהוא תשובה
 ומעשים טובים, ממילא לא שייך לקראתה

ראשית. וזה מצוה צפוק ה' קני ראשית
 דרכו, שהתורה הקדושה היא מצוה לצא לדרכי
 השם, ותרעא לדרתא.

→ אמנם, קשה לשמוע בזה מאמר חז"ל בפרק
 במה מדליקין [שם ע"א] אמר רבה בר
 רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת
 שמים דומה לגזר שמסרו לו מפתחות
 הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו
 בהי עייל, מכריז רבי ינאי, חבל על דלית ליה
 דרתא, ותרעא לדרתא עבדי. והקשה הרי"ף
 בעין יעקב [ד"ה כל אדם], דמדרכי ינאי משמע
 דהיראה היא בית, והתורה היא מצוה ובית
 שער לה, ומעיקרא אמר, שמי שיש בו תורה
 מפתחות הפנימיות צידו. ותו, דהא קרא אמר
 [ישעיה לג, א] יראת ה' היא אוננו, ודרשו חז"ל
 [ברכות לג, ב] אין לו להקצ"ה בעולמו אלא אוננו
 של יראת שמים. משמע, דהיראה היא האוננו,
 ואין קרי לה מפתחות החיצוניות. וכיוצא בזה

קשיא בזה דתנן בפרקי אבות [פרק ג משנה ט] כל שיראת מטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו', והא תנן [שם פרק ג משנה ה] אין צור ירא מטא.

אבל הבנת הענין מבואר בספרי קודש^א, לאית יראה ואית יראה, יש יראה חילוניות, היינו שעובד השי"ת מחמת יחול ויראה, שמיחל לשכר, וירא מעונש. אבל יש יראה פנימיות, מאן דדחיל מהבורא יתברך שמו בגין דאיהו רב ושלט, עיקרא ושרשא דכל עלמין, וכלא קמיה כלא תשובין [וזהו הק' הקדמה יא, ג]. והיא עיקר היראה, שעליה אמרו רז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, דהיינו אין לו שום יראה אחרת, כי אם יראת שמים בלבד. נמצא שניהם אמת, דמי שאין צו יראה, אין לו מבוא לבא לידי תורה, ודומה למי שמסרו לו מפחחות הפנימיות ולא החילויות. ושוב, כשכבר זכה לתורה, היא ציט שער לבא לידי יראת הרוממות, שהוא הבית של יראת שמים. והיא דרתא, אשר התורה הקדושה תרעה לה לבא אל הקודש פנימה, דאי אפשר להשיג גדולתו ורוממותו יתברך שמו אלא ע"י התורה הקדושה, וממילא אי אפשר לבא לידי יראה עילאה כי אם על ידה.

ובזה נראה לבאר בס"ד, מאמר רז"ל במדרש פרשת וירא [בראשית רבה ט, י] אברהם קרא אותו יראה, שנאמר [בראשית כג, ט] ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, שם קרא אותו שלם, שנאמר [שם יד, יח] ומלכי נדק מלך שלם, אמר הקב"ה אם אני קורא אותו יראה וכו', שם אדם לדיק מתרעס, אם קורא אני

א. כן הלשון בתיקוני הוהר ה, ב ועיר רבות.

אותו שלם וכו' אברהם אדם לדיק מתרעס, אלא הריני קורא אותו ירושלם, כמו שקראו שניהם יראה שלם, ע"כ.

ואקדים מה שכתוב בספר כתר שם טוב מהבשע"ט ז"ל זי"ע [ראה בשע"ט על התורה פרשת וירא אות יצ], בפסוק [שם כח, יז] מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים. וקשה, בשלמא אם היה אדם עומד לנגדו, והיה אומר, אין זה בית אלקים היה שייך לומר בלשון הזה אין זה כי אם בית אלקים, ולא כמו שאתה אומר. אבל כיון שלא היה שום אדם עומד לנגדו להכחישו, מה הלשון אין זה כי אם בית אלקים. ופירש על פי הגמרא, מכריו רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא, ותרעה לדרתא עבדי, דהתורה הקדושה היא בית שער ליראה. והנה, ידוע דיעקב אבינו ע"ה היה נטמן בצית עבר י"ד שנים ועסק בתורה, קודם שהלך לחרן, והנה כל הי"ד שנה לא הרגיש יראה כו' שהרגיש כאן בזה המוריה מקום צית המקדש. על כן אמר כך, מכח שאני רואה מה נורא המקום הזה, אני גוזר ואומר אין זה כי אם בית אלקים, זה עיקר הבית, והיא דרתא, כמו [ישעיה ט, יז] ביתי צית תפילה. וזה, פירוש תלמודו שצידו מצית עבר, הוא שער השמים לבד, היינו תרעה לדרתא, עכדה"ק, ושפתים ישק.

ונתבאר יותר על פי אמרינו שלמעלה, דמקודם לכן לא היה ליעקב צחינת יראה עילאה כו', אלא יראה תתאה, שהיא מבוא וצית שער אל התורה, כדקראה רז"ל מפחחות החילויות. משום הכי הוא סבור דהיראה היא התרעה, והתורה היא הדרתא,

עכשיו שזכה ליראה על לה, אמר אין זה כי שהייתי סבור עד עתה השם

ובזה נבוא אל הביאור הנ"ל, דידוע הח לשאר לדיקי הדור שהיו ועבר. דהם לא השתדו כנפי השכינה, כי אם בקרב ציחם, להשלים שלימות. אבל אברהם או כמו להרבות גרים, ולו והנה מקום המקדש הו לדרתא, והנה שם הי דהיינו שלימות נמע ובתורה, זהו נקרא שני יכול אדם להשיג יראת ה'. דהוא לפי שיטתו, בעלמא יהיה שער השג עם בני אדם, ואללו ירל הוי. אבל אברהם אבינו יושבי חבל, הדין דאפילו מילתא זוטרא הוא אלני לשער השמים יראה, ו יזכה ליכנס אל הקודש ו לאורך

והשי"ת לדיקו של ע וקראו יראה יראה יזכה שיהיה לו מ גם בתורה, וממילא שוב בצית אלקים, וזה שער ו הרוממות, כ

ומעתה יתבאר לנו צ סוף התורה ו

21

רעם, קראו טוב י"ט על מה אלקים אדם אלקים בית שלא מה על פי ליה דושה יעקב שנים ה כל כאן אמר הזה, ים, זה ביתי מצית מרעא מעלה, צחינת שהיא רז"ל סבור דרמא,

עכשיו שזכה ליראה עילאה, שהחורה בית שער לה, אמר אין זה כי אם בית אלקים. וזה שהייתי סבור עד עתה שהוא הבית, הוא שער השמים.

ובזה נבוא אל הביאור מאמר רז"ל במדרש הנ"ל, דידוע החילוק בין אברהם אבינו לשאר נדיקי הדור שהיו צימיו, כגון נח, ושם ועבר. דהם לא השתדלו להכניס גרים תחת כנפי השכינה, כי אם התהלכו בתם לצבם בקרב ביתם, להשלים את נפשם בכל מיני שלימות. אבל אברהם אבינו ע"ה, התאמץ בכל כמו להרבות גרים, ולהרחיב גבול הקדושה. והנה מקום המקדש הוא שער השמים, מרעא לדרמא, והנה שם היה קורא אותו שלם, דהיינו שלימות במעלות ומדות ביראה ובחורה, וזהו נקרא שער השמים, דע"י זה יכול אדם להשיג יראת רוממותו שהיא בית ה'. דהוא לפי שיטתו, לא היה משיג דיראה בעלמא יהיה שער השמים, דדבר לא היה לו עם בני אדם, ואללו יראה כו מילתא זוטרתא הוי. אבל אברהם אבינו ע"ה, שהיה עוסק עם יושבי תבל, הצין דלפילו יראה תתאה נמי לאו מילתא זוטרתא הוא אלל בני אדם. לכן קרא לשער השמים יראה, דע"י יראה לבד, נמי יזכה ליכנס אל הקודש פנימה, לשבת בבית ה' לאורך ימים.

והשי"ת נדיקו של עולם, ילא ידי שניהם, וקראו יראה שלם, דהיינו דע"י יראה יזכה שיהיה לו מבוא לבא לידי שלימות גם בחורה, וממילא שוב יהיה עכ"פ מסתופף בבית אלקים, וזה שער השמים לבא לידי יראת הרוממות, כנ"ל בס"ד.

ובעתה יתבאר לנו בס"ד על נכון קישור סוף התורה להתחלתה. דהנה כבר

ביארנו מאמר רז"ל, בראשית בשביל תורה שנקראת ראשית, באו להורות דהעולם לא נברא אלא בשביל תורה, שמציאה לידי תכלית חשונה ומעשים טובים, דבצחינה זו היא ראשית. אלא דלכאורה יקשה על זה, הא אדרבא יראה היא הראשית, והתורה היא התכלית, כמו שאמרו רז"ל במשל שלא מסרו לו מפתחות החינוכות. וז"ל כמו שביארנו, דאית יראה עילאה, שאי אפשר לזכות לה אלא ע"י התורה, ושפיר נקראת התורה ראשית. והיינו דמסיים התורה [דברים לה, יג], לכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, שהוא תיקן את כל ישראל למורא גדול באיכות, דהיינו יראת הרוממות, כדאמרו רז"ל בפסוק [שם י, יג] מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה. וכיון שכן, שפיר בראשית ברא אלקים, בשביל תורה שהיא ראשית, דליראה עילאה כו שפיר הוי ליה התורה ראשית, והוא נכון בס"ד.

(ב) בראשית ברא אלקים [א, א]. היות אשר חכמים הגידו להיות סוף החורה נעון בתחילתה, אקדים בס"ד מה שכחוב בספר חומת אריאל בדרוש לראש השנה [בתחילת הדרוש] בפירוש המדרש [ראה בראשית רבה יב, טו], בתחילה עלה במחשבה לברא במדת הדין, שנאמר בראשית ברא אלקים, ראה שאין העולם מתקיים, שיתף מדת הרחמים למדת הדין. ולפי זה יוקשה, אין כחצה התורה ברא אלקים, מאחר שבאמת בסוף המעשה לא היה השם אלקים, כי אם משותף בשם הוי' צ"ה. דבאמת אמרו חז"ל [ראה שם יג, ג] כתיב [בראשית ב, ד-ה] ה' אלקים, הזכיר שני שמות, ואמרו חז"ל [שם] הזכיר שם מלא על עולם מלא. ועדיין אינו מתורץ מה

טו, טז] הוא כלל גדול בתורה, וזמנעלת הלדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו הוא ולבדו צביתו, כי שיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול וכו', כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר וירמיה כג, מד] אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה מפחד השי"ת וזושתו ממנו תמיד. והיינו דאמר צהר ה' יראה, דהא דה' יראה היא בקשה דיראו עין בעין שהשי"ת יראה. וקאמר אשר יאמר היום, על דרך דאיתא צוהר הק' [פרשת וארא ח"ב לג, ב], בכל מקום שנאמר היום, יומא דראש השנה איהו נ"ה, ומבואר בשם האר"י ז"ל¹² דציוס א' דראש השנה יתפלל על עניני הנפש. והיינו דאמר אשר יאמר היום, דהיינו צראש השנה, צהר ה' יראה, וא"ש צס"ד.

← **T** ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים ויאמר בי נשבעתי נאום ה' וגו' כי ברך אברכך וגו' והתברכו בורעך וגו' [כג, טו-יז]. יש לדקדק כפל לשון, כיון דכתיב ולא חשכת את ענק וגו', למה נאמר יען אשר עשית את הדבר הזה, לא הו' ליה למימר כי אם יען אשר לא חשכת וגו'. גם כפל צרך אצרכך והרבה ארבה, גם למה נאמר ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים, דממה נפשך, אם היה אחד מניה מרובה סגי לתפוס את המרובה, דהא מנה בכלל מאחים,

גה. צ"ע, רבוהר הק' כתוב רק על 'ויהי היום'.
 גו. עיין שער הכוונות דרושי ראש השנה דרוש ב,
 ועיין יערות דבש ח"ב דרוש א; עבודת ישראל לראש

ואם הם שוין א"כ לא יאמר כי אם חד מנייהו. גם הא דקיים עקב אשר שמעת בקולי נראה כמיותר, כיון דפחה ואמר יען אשר עשית את הדבר הזה.

→ ולבאר כל זה, נקדים צס"ד הא דאמר שלמה המלך ע"ה בצבחה של אשת חיל, שהתורה נמשלה צה, נודע צשערים צעלה צצבתו עם זקני ארץ [משלי לא, כג]. ונראה לפרש צס"ד, על פי מה שאמרו רז"ל צפרק צמה מדליקין [שבת לא, א], כל מי שיש צו תורה ואין צו יראת שמים, דומה לגוצר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו. וכיו"צ אמרו רז"ל [שם ב], חצל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא עביד. נמצא התורה אינו אלא כמו צית שער, שעל ידה יכנס לצית, שהיא אוצר של יראת שמים. והיינו דאמרו רז"ל [ראה רש"י צראשית א, א] צראשית צרא צצביל תורה שנקראת ראשית, כלומר, דוקא צצביל תורה כזו שהיא ראשית. דתכלית תורה - תשובה ומעשים טובים, משא"כ מי שאין התורה מציאתו לידי תשובה ומעשים טובים, נמצא דהתורה אינה ראשית, אלא תכלית. והא דאמרו [נדרות ז, א] תכלית תורה¹³ תשובה ומעשים טובים, כבר מבואר צמפרשים [ראה שו"ת כצ סופר א"ח סימן יע], דכל מה שהוא לומד יותר, צריך שיצין יותר. דכל מה שלמד עד עכשיו, הכל הוא כאין לערך מה שראוי לעבוד את מלך הכבוד.

ובזה מפרש צספר הק' מאור עינים [ליקוטים ד"ה צדק], לעולם יעסוק אדם בתורה

השנה, ועוד רבות.
 גז. שם בצמרא תכלית חכמה וכו'.

וצמנות אן
 דהיינו שי
 שהתורה ר
 עד הנה ה
 צמדרגה, ו
 מעל גבוה
 היינו, ע"
 לשמה, ע"
 מי שלומד
 צשפל המ
 צצית שעו
 שלומד ש
 לידי גבה
 נכנס לפני
 וכבר אמ
 צדק אצו
 צדיקים י
 גופא הו
 תמיד פ
 תמיד

והנה,

כה, ב], ו
 דהחילור
 השי"ת
 שלא ל:
 ואינהו
 ומהיכן
 שהוא י
 נכנס ל

נח. ע"
 האות,

ובמנחת אף על פי שלא לשמה [פסחים ג, ב], דהיינו שלעולם ילמוד אדם באופן זה, שהחורה תביאנה לידי השגה שכל מה שלמד עד הנה הכל הוא שלא לשמה. וזה אין לו סוף במדרגה, דמדרגה של תורה לשמה הוא גבוה מעל גבוה. שמתוך שלא לשמה בא לשמה, היינו, ע"י שהוא בעצמו בעיניו לומד שלא לשמה, ע"י שפלות זה בא לשמה. נמצא דכל מי שלומד תורה לשמה, הוא תמיד בעיניו בשפל המדרגה, ומדמה שעדיין הוא עומד בבית שער, ועדיין לא נכנס לבית. משא"כ מי שלומד שלא לשמה, אדרבא, החורה מביאחו לידי גבוהות וגדלות, ומדמה בעצמו שכבר נכנס לפני ולפנים, ובאמת עדיין עומד בחוץ. וכבר אמרו בספרי יראה י"ה, פתחו לי שערי צדק אצא צם אודה י-ה, זה השער לה' צדיקים יבואו בו [מהלים קמ, יט-כ], דהיינו הא גופא הוא השער שבו יבואו צדיקים, לומר תמיד פתחו לי שערי צדק. שמראה בנפשו תמיד שעומד בחוץ, ועדיין צריך לבקש שיפתחו לו שערי צדק.

והנה, ידוע דהחורה שלומד שלא לשמה, היא לא פרחית לעילא [מקוץ וזהר סיקון י כה, ב], ואדרבא נמסרה ביד זרים ח"ו. נמצא דהחילוק בין החורה שלומד לשמה, אזי השי"ת הוא בעלה של תורה זו, משא"כ תורה שלא לשמה, אז היא נמסרת ח"ו לחיצונים, ואינהו הם בעלים של תורה שלא לשמה. ומהיכן נודע מי הוא בעלה, זה נודע ע"י שהוא תמיד בעיניו מדמה בנפשו שעדיין לא נכנס לפני ולפנים, אלא עומד על השער, הן

בתורה הן ביראת שמים. והיינו דאמר שלמה המלך ע"ה נודע בשערים בעלה, דע"י השערים נודע מי הוא בעלה של החורה שהוא לומד.

וקאמר בשבתו עם זקני ארץ, ללא מיירי צמי שעדיין לא הגיע לפלגות ראובן, בזה אין חידוש אס עומד בשער, אלא אפילו אס כבר הגיע למעלה, שיושב עם זקני ארץ, מכל מקום עדיין צריך שידמה בנפשו שעומד על השער. וזה שאמר נמי [מהלים קמ, ד-ה] כחצים ביד גבור כן בני הנעורים וגו', אשרי הגבר אשר מילא את אשפתו מהם לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער. בשער דייקא, משא"כ מי שמדמה שכבר נכנס לפניו, יוכל להתבזים ממלחמת האויבים, דקאי על מלחמת היצר, וא"ש בס"ד.

ובזה נבא אל המכוון בס"ד, בענין העקידה כבר העירו הקדמונים [ראה תניא אגרת הקודש פכ"א] מה הנסיון הגדול הזה לערך אברהם אבינו ע"ה, מהיכי תיתי לא יקיים נזו של הקב"ה, כיון דבלאו הכי [אויג יג, י] בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, ובאס לא יעשה רצונו הלא בידו לאסוף אליו רוחו ונשמתו. אבל נראה בס"ד, דעיקר נסיון היה איך יתפעל אברהם אבינו ע"ה מזה, אחר שכבר יהיה עומד בנסיון הלזה, אס עדיין יהיה בעיניו עפר ואפר כמקודם לכן. וזה נראה במה דמצינו לרז"ל [בראשית רבה נג, יא; במדבר רבה י, ב] בפסוק [בראשית כג, טז] כי נשבעתי שבעה זו למה, אמר אברהם אבינו ע"ה, רבש"ע אין אני זו מכאן עד שתשבע לי שאין את מנסה

נח. עיין נעם אלימלך ליקוטי שושנה ד"ה פתחו לי שערי צדק; קדושת לוי פרשת שמות על הפסוק וזה לך האות, ד"ה ויש לפרש ועוד רבות.

חד
קולי
אשר

זמר
אשת
צלה
זרש
זמה
זאין
לו
לא
על
זלא
זדה
זינו
זית
זר,
זית
מי
זיס
זלא
ז"ו
זיס
זוא
מד
זאי

זיס
רה

אותי עוד לעולם. מזה מוכח כמה גדלה שפלותו של אברהם אבינו ע"ה, שאחר כל הנסיונות, ונסיון הגדול הזה האחרון, עדיין לא האמין בנפשו שבאם יעזור עליו עוד נסיון אחר שיהיה בכחו לעמוד בו, מזה ניכר גדול מעלתו.

ובזה אתי שפיר הא דאמר לו השי"ת כי נשבעתי נאום ה' יען אשר עשית את הדבר הזה. דקאי על כי נשבעתי שאחה עשית הדבר הזה - שהורכתי לי שבע לך - אחרי שעמדת בנסיון, ולא חשכת את צנך את יחידך, ומכל מקום עשית הדבר הזה, על זה אני אומר לך כי צנך אצרכך והרצה ארצה את זרעך.

והיינו דאמרו רז"ל במעלתן של ישראל, לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם כי אחס המעט מכל העמים [דברים ו, ז], ודרשו רז"ל [מלין פט, א] שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אחס ממעטים עצמכם לפני. ודבר זה ירשה להם מצרכתו של אברהם אבינו ע"ה, לבזכות העקידה שאברהם אבינו ע"ה השפיל עצמו כ"כ, אחר שכבר הגיע למדרגה רמה הנ"ל, בכח זה זכו ישראל לידי מדה זו. והיינו דא"ל הקב"ה, כי צנך אצרכך, והרצה ארצה, בכפילא, וקיימת לן [פסחים כג, א] אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. דהיינו, כפי מה שהשי"ת מוסיף צרכה, לערך זה הם ממעטין את עצמן. והיינו דקאמר, וחזר ומפרש, ושמתו את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים, דאפילו אם יהיו ככוכבי

צפ. לשון רש"י: אחרי הדברים האלה ויגד וגו', בשובו מרר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו

השמים, מכל מקום יהיה משפילים עצמם וידמו עצמם כחול הים.

וירש זרעך את שער אויביו, דייקא, על דרך כי ידברו את אויבים בשער [מהלים קט, ה] כדפרישית. והיינו דסיים קרא, עקב אשר שמעת בקולי, עקב, דהיינו שאברהם אבינו ע"ה חישב עצמו תמיד בצחינת עקב, על דרך עקב ענוה יראת ה' [משלי כג, ד]. והשי"ת יקיים בכו צרכות אברהם אבינו ע"ה, אכ"ר.

ל

ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך [כג, ט]. כבר העירו המפרשים, מאי אחרי הדברים האלה, וכי מה ענין זה לפרשת העקידה דלעיל, ועיין פירוש רש"י [שם נ"ח] ורמב"ן. והא דכתיב ילדה מלכה גם הוא, פירש רש"י [שם], אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברהם, מה אברהם י"ב שבטים ילאו מיעקב וכו', אף אלו ה' בני גבירות וד' בני פלגש. והוא תמוה מאוד, איך שיך לומר בזה 'גם הוא', מאחר שהשבטים עדיין לא נולדו. ותו, מאי 'גם', הא לעיל מניה לא דיבר הכתוב מלידת משפחת אברהם כלל.

אבל ענינו נראה צ"ד, כבר ביארתי במקום אחר [לעיל על הפסוק ויקרא מלאך] בענין נסיון העקידה, דבאמת לגבי ערכו של אברהם אבינו ע"ה, לא היה ענין העקידה בעצם נסיון גדול כ"כ. ועיקר הנסיון היה להודיע שבחו של אברהם אבינו ע"ה, עד כמה היה נחשב

אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו, והוה אחרי הדברים האלה הרתורי דברים שהיו על ידי עקידה.

בעיני עצמו לעפר ואפר, ול אחרי כל אלו הנסיונות. ואחר את בנו יחידו לעולה, לא הל יתנסה עוד הפעם שיהיה בנסיון, עד שהוצרך לבקש ולו שמו שלא ינסה עוד יותר. רז"ל במדרש רבה [נבאשים נ, ב] נשבעתי נאום ה' [נבאשים נ, ב] למה, אמר לפניו, רבש"ע י שחשבע לי שאין אתה מנסה

ופירשתי בזה [לעיל במאמר הראשון] מאמר ה

הדברים האלה והאלקים נ דעיקר הנסיון היה מה שירו ע"ה אחר הדברים האלה, א והתנשאות או לא. דבאמת סטרא דקדושה לסטרא ד קדושה כל מה שמוסיף סד הוא מוסיף להתבטל ולהיו כולה קמיה כלא חשיב [הקד וכל הקרב אל משכן השי"ת בעיני עצמו כאין, דכולה משא"כ מי שאינו קמיה, מחילות ומסכים המדלילים, בצחינת יש, לאמר י

והגה, זה לעומת זה ע: שבטי ישורון המה צרופי הוי' יחצרך שמו, א

פ. ראה ספר בעל שם טוב עי

Horowitz, Isaiah, ca. 1565-1630

ספר

שני"ה על התורה

והוא חלק תורה שבכתב
מספר "שני לוחות הברית"

לרבינו ישעיה במהר"ר אברהם הלוי זצ"ל הורוויץ

ועתה יוצא לאור בהדפסה חדשה
עם ציון כל מראי המקומות
מחולק לפי סדר הפרשיות ולקטעים
וחלקי הסוד שבספר מופיעים באות מיוחדת
ברוב פאר והדר

מהדורה מחודשת
עם תיקונים ומפתחות

עיה"ק ירושלים ת"ו
חשון תשנ"ז

25

על רבוי התאות וגם על ריבוי הסוסים כדי שיהיה זכוק בהש"י וישים בטחוננו בו. כי אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי' אלהינו נזכיר (תהלים כ, ח). והנה דרשו רבותינו (קידושין עו, ב) שום תשים כל משימות שאתה משים בו'. כן אני אומר גם כן לתוכחת מוסר כל מי שיש לו איזה התמנות על ישראל צריך לזהר בתוספות קדושה וטהרה. וְלִזְזָה סמך לפרשת מלך לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי יי' ונחלתו יאכלון (יה, א) כי מאחר שבחר יי' בשבט הזה לכבוד ולתפארת על כן צריכין הם להיות יותר בדביקות בהש"י וחרדים לדבריו וכל הגדול מחבירו דינו יותר מדוקדק וסביביו נשערה מאוד (ויבמות קכא, ב). וכזה יובן מה שכתוב אחר כך (דברים יח, ו) וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם וגו', ופרשה זו מיירי בכהן ולא בלוי ולמה קורא לכהן לוי ולעיל מיניה כתיב (שם שם, ג) וזה יהיה משפט הכהנים קורא לכהן כהן ועתה קוריהו בשם לוי. נודע כי הכהן מצד החסד והלוי מצד הגבורה והנה התנשאות הכהן יותר מהלוי ודינו יותר מדוקדק על כן רמז והיה הכהן ללוי כי אף שהוא מצד החסד מכל מקום הוא בעצמו נידון במדת הדין שהוא מדתו של לוי. וחלק כחלק יאכלו (שם ח) בקרבנות הרגל (סוכה נו, א) כי כולם נוטלים חלקם לעצמם ונידונים במדת הדין ונודע כי בכל הרגלים נידון העולם במדת הדין כדתנן (ראש השנה טו, א) בארבע פרקים העולם נידון. בפסח על התבואה. בעצרת על פירות האילן. בחג נידונים על המים בראש השנה כו'.

[הגה"ה ומלאהי בקונטרסי דהאר"י ז"ל שכתב יש צלחן רמז נפלא על בן לוי ממש ורמז לנער הלוי שהיה כהן למיכה ופירשו רז"ל (שופטים פרק יז, ב"ב קט, ב) שהוא יהונתן בן גרשם בן מנשה והגו"ן תלוייה והוא בן משה רק שטעה מעשה מנשה, וזהו רמז שאמר צלחן גרשם קרי ביה גר שס. ואמר שאס יחזור לשרת בשם יי' אין ראוי

76 דרך חיים תוכחת מוסר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך (דברים יט, יח). בכאן יש רמז מוסר להא דתנן בספר יצירה (פרק ד' מ"ב) שבעה שערים הם בנפש, שתי עינים שתי אזנים והפה ושני גבאי האף, עד כאן לשונו. והוא חושב השערים שהם בראש של אדם. אמנם יש שער לברית המעורר וגם כן פה התחתון וצריך האדם להיות שומר השערים דהיינו הראייה והשמיעה והדיבור והכעס היוצא מאף, גם כן צריך לשמור שער ברית הקודש שלא יצא זרע כי אם לקדושה. גם פה התחתון שלא ימלא כריסו כבהמה קיא צואה. ועל אלו השערים ישים האדם לעצמו שופטים ושוטרים, כלומר שישפוט את עצמו תמיד, זהו תיבת לך שאמר תתן לך וישגיח תמיד שלא יהיה שם שום עכירה, כי כמעט אלו המקומות מקום (שלום) ויהיו תמיד בקדושה ובטהרה. L

ל"א תטה משפט לא תקח שחד (דברים טו, יט) מאד מאד הזהירו רבותינו ז"ל על שחד ואפילו שחד דברים ואפילו שירות קטן (כתובות קה) וכמו שהובא בטור חשן משפט (סימן ט) איך שראוי לאדם להתרחק ולהתלבש במדת חסידות בפרישות דבר זה ואשרי אנוש יעשה זאת. כי ברגע אחד נכנס בו קירוב הדעת ומטה משפט דהיינו שמהפך בזכותיו ביותר. ודורשי רשומות אמרו רמז שחד תטה משפט כי כשתטה אותיות שחד נעשה תטה דהיינו האותיות שלאחר שחד הם תטה, כי לאחר לקיחת שחד תטה משפט.

מצות מינוי המלך על דרך הפשט הוא שיהיה מוראה של מלכות על עם יי' בקיום התורה והמצות. על כן מוזהר המלך ביתר שאת שישמור הוא בעצמו התורה והמצות כי קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים (ב"מ קו, ב) ולכן נצטווה המלך ספר תורה יותר על שיש לו לפי שהחיוב עליו כפלים משאר העם. ומטעם זה הוזהר על ריבוי הכסף והזהב והנשים שהם מורים